

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

FAKULTA BIOMEDICÍNSKÉHO INŽENÝRSTVÍ

Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva

**Analýza incidentů ve školách a školských
zařízeních, které byly v řešení Policie ČR na
území městských částí Praha 1 a Praha 5**

**Analysis of Incidents in Schools and
Educational Institutions that Have Been
Solved by the Police of the Czech Republic
in Prague 1 and Prague 5 Districts**

Diplomová práce

Studijní program: Civilní nouzové plánování

Autor diplomové práce: Bc. Lucie Vyčichlová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tibor Brečka, MBA, LL.M.

Kladno 2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Vyčichlová** Jméno: **Lucie** Osobní číslo: **492537**
Fakulta: **Fakulta biomedicínského inženýrství**
Garantující katedra: **Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva**
Studijní program: **Civilní nouzové plánování**

II. ÚDAJE K DIPLOMOVÉ PRÁCI

Název diplomové práce:

Analýza incidentů ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR na území městských částí Praha 1 a Praha 5

Název diplomové práce anglicky:

Analysis of Incidents in Schools and Educational Institutions, that Have Been Solved by the Police of the Czech Republic in Prague 1 and Prague 5 Districts

Pokyny pro vypracování:

Předmětem diplomové práce bude vyhledat a jako case study popsat závažné incidenty ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení PCR. V teoretické části práce bude za pomoci odborné literatury popsán současný stav dané problematiky, tedy agresivita a kriminalita školní mládeže včetně popisu závažných incidentů ve školách v jiných zemích. V praktické části budou vypracovány case studies, které budou poté analyzovány, komparovány a odůvodněny. Výsledkem diplomové práce bude analýza incidentů ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR, ve vybraných částech Prahy. Práce může posloužit jako podklad pro mapování incidentů ve školách a školských zařízeních v ČR, dále může napomoci k navýšení ochrany vyučujících, žáků a škol celkově.

Seznam doporučené literatury:

- [1] JEDLIČKA, Richard, Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie, Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-788-6
- [2] MARTÍNEK, Zdeněk, Agresivita a kriminalita školní mládeže, ed. 2., Praha: Grada, 2015, ISBN 978-80-247-5309-6
- [3] MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea, Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže, ed. 3. aktualiz., Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-825-8

Jméno a příjmení vedoucí(ho) diplomové práce:

Mgr. Tibor Brečka, MBA, LL.M.

Jméno a příjmení konzultanta(ky) diplomové práce:

Datum zadání diplomové práce: **21.09.2020**

Platnost zadání diplomové práce: **18.09.2022**

prof. MUDr. Leoš Navrátil, CSc., MBA, dr.h.c.
podpis vedoucí(ho) katedry

prof. MUDr. Jozef Rosina, Ph.D., MBA
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Student(ka) bere na vědomí, že je povinnen(a) vypracovat diplomovou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v diplomové práci.

15.4.2021

Datum převzetí zadání

Podpis studenta(ky)

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Analýza incidentů ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR na území městských částí Praha 1 a Praha 5 vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů, které uvádím v seznamu bibliografických odkazů.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Praze dne 10.05.2021

.....
Bc. Lucie Vyčichlová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Tiboru Brečkovi, MBA, LL.M. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi při zpracování diplomové práce věnoval. Ráda bych mu vyjádřila vděčnost za trpělivost a ochotu při vedení této závěrečné práce

Zvláštní poděkování patří i všem ředitelům a ředitelkám mateřských, základních a středních škol, kteří se účastnili výzkumu, za jejich ochotu a pomoc.

ABSTRAKT

V diplomové práci je podrobně popsáno patologické chování u dětí a mladistvých. Jsou zde definovány pojmy jako delikvence, kriminalita, agrese, agresivita, ale také i příčiny tohoto jednání. Dále je zde charakterizováno patologické chování žáků ve škole a možnosti školy i rodičů, jak s tímto chováním pracovat. V závěru teoretické části jsou vyobrazeny i sankce a tresty, které delikventům hrozí.

Ve výzkumné části jsou jako case studies popsány závažné incidenty ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení PČR na území městských částí Praha 1 a Praha 5. Z analýzy, komparace a odůvodnění těchto case studies bylo zjištěno, že nejčastějším důvodem přivolání Policie ČR do škol je agresivní jednání žáka nebo studenta vůči učiteli či spolužákům. Tito žáci a studenti převážně pocházeli z prostředí disfunkčních rodin.

Ve výzkumné části je též zpracováno porovnání patologického chování v České republice a USA.

Klíčová slova

Patologické chování; delikvence; kriminalita; agrese; agresivita; škola; Policie ČR

ABSTRACT

There is given detailed description of pathological behavior of children and underaged people. Terms like delinquency, criminality, aggression, aggressiveness are defined in this thesis as well as their cause. Also, pathological behavior of students in schools and ways for schools and parents how to handle it is characterized in this thesis. At the end of theoretical part of thesis, there are shown sanctions and sentences that can threaten delinquents.

In research part there are described serious incidents in schools and school facilities that have been solved by Police of the Czech Republic in Prague 1 and Prague 5 territories as case studies. After analysis, comparison and rationalization those case studies, it was found out, that the most frequent cause of calling Police of the Czech Republic to school is aggressive behavior of student against teacher or schoolmates. Mostly those students came from dysfunctional families.

In research part it is also comparison of pathological behavior in the Czech Republic and in the USA.

Keywords

Pathological behavior; delinquency; criminality; aggression; aggressiveness; school; Police of the Czech Republic

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Patologické chování	13
2.1	Delikvence	14
2.2	Kriminalita.....	15
2.2.1	Majetková kriminalita.....	16
2.2.2	Násilná kriminalita	16
2.2.3	Výtržnictví a mravnostní kriminalita.....	17
2.2.4	Drogová kriminalita.....	17
2.3	Agresivita a agrese	18
2.4	Druhy agresivity	19
2.5	Příčiny agresivity	20
3	Příčiny a podmínky patologického chování	22
3.1	Biologicko-psychologický přístup.....	22
3.2	Sociálně psychologický přístup.....	23
3.3	Sociologický přístup.....	24
4	Patologické chování jedince a škola	27
4.1	Šikana	27
4.1.1	Agresor šikany	28
4.2	Záškoláctví.....	29
5	Role rodiny a školy při řešení problému	31
6	Poradenské služby ve školství	33
6.1	Pedagogicko-psychologická poradna (PPP).....	34
6.2	Středisko výchovné péče (SVP).....	35

6.3	Výchovný poradce.....	35
6.4	Metodik prevence	35
6.5	Školní psycholog a speciální pedagog.....	36
7	Další instituce spolupracující se školou	38
7.1	Policie ČR (PČR)	40
7.2	Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).....	41
7.3	Sociální kurátor pro děti a mládež.....	43
7.4	Střediska výchovné péče (SVP)	44
7.5	Zařízení pro ústavní a ochranou výchovu.....	44
7.5.1	Diagnostický ústav (DÚ).....	45
7.5.2	Dětský domov se školou (DDŠ)	46
7.5.3	Výchovný ústav (VÚ)	46
8	Řešení daných problémů	48
8.1	Trestní řízení.....	48
8.2	Opatření ve věcech mládeže	49
8.3	Řešení v rámci školy.....	49
8.3.1	Záškoláctví	50
8.3.2	Šikana	50
8.3.3	Agresivní chování	51
8.3.4	Protiprávní jednání	52
9	Praktická část	53
9.1	Cíl práce	53
9.2	Metodika práce	54
9.2.1	Postup získávání kazuistik	54

9.2.2	Kazuistika č. 1	56
9.2.3	Kazuistika č. 2	57
9.2.4	Kazuistika č. 3	58
9.2.5	Kazuistika č. 4	59
9.2.6	Kazuistika č. 5	60
9.2.7	Kazuistika č. 6	60
9.2.8	Kazuistika č. 7	61
9.2.9	Kazuistika č. 8	62
9.2.10	Kazuistika č. 9	63
9.2.11	Kazuistika č. 10	64
9.2.12	Kazuistika č. 11	65
10	Diskuze	66
10.1	Mateřské školy	66
10.2	Základní školy	67
10.2.1	Fyzické násilí vůči učitelům, verbální napadení učitele	68
10.2.2	Jiné	69
10.3	Střední školy	72
10.4	Porovnání s USA	75
11	Závěr	78
12	Seznam použitých zkratk	80
13	Seznam použité literatury	82
14	Seznam použitých obrázků	86
15	Seznam použitých tabulek	87

1 ÚVOD

Téma Analýza incidentů ve školách a školských zařízení, které byly v řešení Policie ČR na území městských částí Praha 1 a Praha 5 jsem si vybrala, protože pracuji jako sociální pracovníce na OSPOD Městské části Praha 1 a toto téma je mi velmi blízké.

Růst agrese dětí a mládeže je všeobecný fakt. Ve svém zaměstnání pozoruji, že rok od roku dětská agresivita stoupá. Sehnat dítěti dětského psychologa či psychiatra je v dnešní době velice náročné, téměř až nemožné. Stejně tak si všímám i plných kapacit státních zařízení, která se specializují na nápravu rizikového chování u dětí a mládeže, popř. na jejich diagnostiku.

Médii téměř denně zaznívají články o agresivní mládeži, vzniku a činnosti dětských gangů, šikaně mezi mladistvými, krádežemi, ale i užívání návykových látek a alkoholu u dětí a mládeže. Jedná se o velice závažné jevy a jsou o to závažnější, když k těmto jevům dochází ve škole. V prostředí, kam by se mělo každé dítě těšit, především na společně prožité chvíle se svými kamarády, kam by měli rodiče své děti posílat bez obav, že jim například bude jakkoli ubližováno. Bohužel však i ve škole se můžeme setkat s krutostí, zlem a násilím, šikana není ničím výjimečným.

S agresí a násilím se však můžeme dnes setkat téměř kdekoli. Denně můžeme být svědky bezohledného, násilného chování na ulici, na hřišti při sportovních utkáních, ale i na internetu, a to nejen u dětí a mládeže.

Teoretická část diplomové práce se věnuje problematice patologického chování – delikvenci, agresi, agresivitě, kriminalitě a další. Tyto pojmy jsou zde definovány a také jsou zde shrnuty příčiny tohoto jednání. Druhá polovina teoretické části se zabývá nejčastějšími jevy tohoto chování, se kterými se lze setkat ve školském zařízení. Popisuje i instituce, které se těmito jevy zabývají, snaží se je řešit, popř. jim předcházet. Teoretická část diplomové práce se opírá

o odbornou literaturu, je zde uvedeno i několik internetových zdrojů, které se problematikou zabývají.

V praktické části diplomové práce jsou vypracovány case studies, které byly získány v rámci rozhovorů s řediteli a ředitelkami škol a týkají se závažných incidentů ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR v městských částech Praha 1 a Praha 5 za posledních 5 let.

2 PATOLOGICKÉ CHOVÁNÍ

Pojem patologické chování zahrnuje poměrně široké spektrum pro společnost nežádoucích jevů. Rychlost sociálních a kulturních změn, které probíhají v České republice má zásadní vliv na šíření sociálně patologických jevů, jelikož tyto změny předstihují přirozený generační posun v řadě životních postojů, zkušeností a zvyklostí. Mladí se rychle snaží přizpůsobit novému životnímu stylu, který je mnohdy mylně chápán pouze jako získávání hmotných statků, a to i nelegitimními metodami. U mládeže dochází také k identifikaci s nevhodnými vzory postojů a chování, destabilizaci stávajících norem a hodnot, což má za následek stres a nejistotu. Vše zmíněné se promítá do osobního, rodinného i sociálního života. (1)

Pojmy sociální deviace, delikvence, sociálně patologické jevy/chování a rizikové chování jsou velmi podobné, nicméně rozdíly mezi definicemi jsou.

Sociální deviace je ve slovníku definována jako odchylka, úchylka, vybočení či odklon od společenských norem, které jsou ve společnosti zavedeny. Deviantní jevy nemusejí vždy být patologickými, proto zmíněna odchylka může být jak pozitivní, tak negativní. Jedná se o obecnější termín. Zatímco sociální patologie se zabývá chorobnými jevy, které jsou pro jednotlivce či společnost vždy negativní. (2)

Sociálně patologické jevy lze definovat jako jevy sociálně nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí a společensky nebezpečné. Zkoumáním těchto jevů se zabývá řada vědních disciplín jako je sociologie, psychologie, etopedie, právo či trestní právo. Tyto vědní disciplíny rozebírají jednotlivé příčiny, které vedou ke vzniku sociálně patologických jevů a stanovují opatření, která vedou k jejich eliminaci. (3)

Pojem sociálně patologické jevy byl v současnosti v oblasti školské prevence již překonán, jelikož se primárně zaměřoval na skupiny. Byl nahrazen termínem

rizikové chování. Ten představuje chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. (4)

Pojem delikvence je podrobněji rozepsán v následující kapitole.

2.1 Delikvence

Pojem delikvence se začal využívat na konci devatenáctého století. Jedná se o široký pojem, který označuje protiprávní jednání a zahrnuje také skutky, které sebou nesou odpovědnost za náhradu škody v občanském právu. (5)

Delikventem je tedy člověk, který se dopustil přestupku. Ve Spojených státech se zde řadí i tzv. statusové delikty. Jedná se o takové jednání, které ohrožuje budoucí vývoj dítěte, např. záškoláctví, požívání drog a alkoholu, kouření a další. (6)

Delikvenci lze také definovat jako *„všechny typy aktivit, které překračují hranice sociálních a morálních norem chráněných zákony a předpisy.“* Tyto aktivity se mohou u jedince objevit jednorázově, příležitostně či se stále opakují. (7)

Pod pojem delikvence lze též zařadit prekriminalitu, což jsou činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti, tedy do 15 let věku, a které, pokud by je spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy. (5)

Juvenilní delikvence je mezinárodní pojem. Využívá se při mezinárodním srovnání úrovně, struktury, intenzity či dynamiky kriminality mládeže a též při výpočtu indexů kriminality. Jinak lze tento pojem nazvat jako kriminalita mladistvých, která se týká věkové kategorie 15 – 18 let. (8)

U nezletilých delikventů je typické, že odmítají převzít zodpovědnost za své chování a mají stálou tendenci zasahovat do práv jiných. Málokdy mění své postoje či chování. Je těžké je donutit ke spolupráci či změně. Pomoc přijímají

výhradně tehdy, je-li to pro ně svým způsobem výhodné. (8) K delikvenci často dochází u dětí, které pocífuji psychickou deprivaci. (9)

Delikventní činnost mladistvých je častěji páchána ve skupině. Obvykle zde hraje roli i alkohol nebo jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu a nepřiměřenost reakce na vnější podněty. Chování mladistvých delikventů se projevuje devastací, vandalismem či krádežemi drobných předmětů, které se jim líbí či je zrovna potřebují. Často si tyto ukradené předměty rozdělují, peněžní prostředky společně utrácejí. Jednání mladistvých je více emotivní než rozumově podložené. (7) Lze sem zařadit i šikanu, která se nachází převážně v relativně izolovaném prostředí a vyskytuje se u dětí, které vyrůstaly v prostředí rodin s agresivními prvky výchovy. (10)

Při zkoumání osobnostních rysů deviantů bylo zjištěno, že vyšší náchylnost k delikvenci vykazují osoby se zvýšenou agresivitou a syndromem hyperaktivity. Tito lidé mají potřebu okamžitého uspokojení svých potřeb. Často je to provázené i nízkým sebevědomím jedince – negativně o sobě smýšlí, neváží si sám sebe. Zařazení do delikventní skupiny může být pro něho pokus o zvýšení sebevědomí. Z tohoto vyplývá, že důležitými znaky jsou sebehodnocení a impulzivita jedince. (7)

Často je příslušnost ke skupině dokazována úpravou zevnějšku, uctíváním určitých symbolů, specifickým skupinovým jazykem, uctíváním určité hudební skupiny či jednoho zpěváka, skupina mívá své logo či se inspiruje ideologickými motivy z minulosti. (7)

2.2 Kriminalita

Kriminální chování je nejtěžší formou deviantního chování a je sankcionováno zákonem. Trestní odpovědnost ve smyslu trestního zákona začíná dnem, který následuje po dni dovršení patnáctého roku pachatele. Do tohoto věku je pachatel trestně neodpovědný, avšak při spáchání trestného činu není plně odpovědný,

čin je brán jako provinění. Teprve dovršením 18 let se stává pachatel osobou plně trestně odpovědnou. (8)

2.2.1 Majetková kriminalita

Nejčastěji páchanou trestnou činností mládeže je majetková kriminalita, což vyplývá i ze statistik. Jedná se především o menší krádeže, krádeže vloupáním (automobily, rekreační objekty apod.) a kapesní krádeže, které jsou doprovázené přímým fyzickým násilím nebo hrozbou násilí, případně násilím vůči věci (rozbité okno u auta, vypáčení zámku apod.). Často z důvodu rychlého získání finančních prostředků na drogy. (11)

Zásadní roli zde hraje i fenomén dnešní doby – mobilní telefony. Mladiství se zde dělí na ty, kteří chtějí z prodeje mobilního telefonu získat finanční prostředky a na ty, kteří mají touhu vlastnit takový přístroj, aby se vyrovnali vrstevníkům. (11)

Zvláštní skupinu tvoří ti, kteří odcizují jízdní kola. Jedná se často o velmi snadný cíl s vysokým výnosem pro pachatele. Nalezení pachatele je velmi obtížné, proto latence těchto krádeží je značná. (11)

2.2.2 Násilná kriminalita

Druhou nejčastější skupinu trestné činnosti představuje násilná kriminalita. Častěji se jí dopouštějí muži, blízcí se věku dospělým než mladší mladiství, i když se věkový průměr stále snižuje. V této souvislosti byl již podán návrh na snížení hranice trestní odpovědnosti mladistvých na 14 let. (kriminalita mládeže). Často se také jedná o pachatele s nižším vzděláním. Významným znakem je zde stoupající stupeň brutality pachatelů, páchání trestné činnosti ve skupině, často i pod vlivem alkoholu. (11)

„Příčiny ublížení na zdraví nebyvají ve spisech (ani v rozsudcích) přesně specifikovány. Většinou oběti tvrdí, že byly „napadeny bezdůvodně“, a obžalovaní proti tomu namítají, že byli vyprovokováni předchozím jednáním oběti.“ (11, s. 12)

Často jsou oba aktéři obžalováni a odsouzeni. (11)

2.2.3 Výtržnictví a mravnostní kriminalita

Další typickou formou trestné činnosti mládeže je výtržnictví a mravnostní kriminalita. Lze sem zařadit formu kriminality páchanou přes internet a trestné činy s rasovým a národnostním podtextem. (12)

Pachatel útočí většinou verbálně urážlivými výroky, nadávkami a vyhrožováním, popř. grafickou formou (grafity, šíření článku o rasové výlučnosti) či fyzickým násilím proti tělesné integritě nebo majetku (např. zápalné láhve), čímž se potlačuje zaručená práva a svobodu pro rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost. (12)

2.2.4 Drogová kriminalita

Drogová kriminalita je problémem převážně ve městech, ať už velkých či malých. Dlouhodobě se jí nedaří snižovat, jelikož převážná část této trestné činnosti páchané dětmi i mladistvými není podchycena. (12)

Lze sem zařadit hlavně šíření toxikomanie, což je prodej drog, přemlouvání k požívání drog, poučování, jak drogu aplikovat. A dále nedovolenou výrobu omamných a psychotropních látek a jedů, tedy držení omamných a psychotropních látek a jedů jak pro jiného, tak i pro vlastní osobu ve větším množství. (12)

Z kriminologických výzkumů je zřejmé, že pachatelé, kteří páchají trestnou činnost mají mnoho společných sociálních charakteristik a zkušeností. Tyto do značné míry předurčují jejich asociální vývoj. Příčiny tohoto chování mohou být vnitřní, tedy spojené přímo s osobou pachatele. Do této skupiny jsou řazeny faktory biologické, psychologické a fyziologické. Případně to mohou být příčiny vnější, které spočívají v oblasti sociální, tedy v prostředí, v němž jedinec žije, bydlí a komunikuje. (1)

Často k trestné činnosti vede i nuda a nestrukturovaný volný čas. Mladí lidé mají potřebu se odreagovat, touží po finančních prostředcích, mají dobrodružné představy. Často je toto spouštěčem různých delikvencí a sociálně patologických excesů. (11)

2.3 Agresivita a agrese

V odborné literatuře je mnoho různých definic agrese a agresivity.

Hartl ve své knize uvádí, že agrese je základním projevem vitální síly. Každý jedinec a tvor je svým způsobem agresivní. Je tedy zcela nemožné agresii vymýtit. I další autoři se shodují na tom, že agrese je vrozená, pudová síla, která se může projevit v různé intenzitě a úmyslu s ohledem na sociální situaci. (2)

Lze agresii definovat jako psychologickou vrozenou vlastnost, která slouží k adaptaci, udržení života, získávání obživy, sebeprosazení či obraně. (13) Zdeněk Martínek jí ve své knize definuje jako útok, jímž se projevuje násilí vůči jinému objektu a nepřátelství, jejímž hlavním záměrem je ublížit. (14)

Agresivita je tendence k útočnému a násilnému jednání vůči druhé osobě či okolí. U jedinců je projevuje například ve chvíli ohrožení, u tvorů při získávání potravy či získávání partnera. Pokud je míra agresivity zdravá, hovoříme o asertivitě, tedy o schopnosti zdravě se sociálně prosazovat společensky přijatelným způsobem. Agresivní chování ve své podstatě není úmyslem zabít, spíše jen zastrašit nebo dosáhnout svých potřeb. (2)

Zdeněk Martínek ve své knize definuje agresivitu jako *„útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresii. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.“* (14, s. 9)

Agresivita je nejzávažnějším a ve společnosti nejméně tolerovaným příznakem poruch chování, a to nezávisle na tom, zda je nebo není současně přítomna porucha pozornosti a hyperaktivita (ADHD) nebo porucha emocí. Agresivita

projevuje v relativně stabilních vzorcích chování, které porušují sociální normy, pravidla a práva druhých. Lze tuto agresivitu rozdělit do čtyř skupin, a to agrese k lidem a zvířatům, destrukce majetku a vlastnictví, podvody, lhaní, krádeže a vzdorovitost, neposlušnost a vážné porušování běžných pravidel (útěky z domova, záškoláctví). (15)

2.4 Druhy agresivity

Fischer a Škoda ve své knize rozlišují tyto druhy agresivity:

- zlostná – lze definovat jako cílené způsobování bolesti přinášející vnitřní uspokojení. Projev agresivity je v tomto případě fyzický, kontaktní. Je často realizována pomocí rukou (úderů) a nohou (kopání) či nástrojů (nůž, baseballová pálka, tyč, střelné zbraně). Bývá způsobena nevolí či nutností odplaty.
- instrumentální – v tomto případě je nutné rozlišit z jakého důvodu k agresivitě došlo. Cílem instrumentální agresivity může být ochrana sebe nebo blízkých. V tomto případě není pociťována negativně. Jedná-li se o chování směřované na uspokojování vlastních potřeb, může být hodnoceno negativně.
- spontánní – druh agresivity jejíž působení bolesti přináší emocionální uspokojení či uspokojení potřeb agresora, které jsou patologické, lze sem zařadit sadismus.
- predátorní – hlavním účelem a motivací predátorního agresora je hmotný zisk.
- ideologická – často definována jako je skupinová forma agrese, která se zaměřuje na etnické čistky či řádění fotbalových fanoušků. Motivací je prosazení přesvědčení či prospěchu té skupiny, ke které účastníci náleží. (9)

Ivo Čermák se věnuje Moyerově klasifikaci agrese, která je založená na studiu chování zvířat a může být užitečná pro porozumění lidské agrese. Rozlišil 7 druhů agrese, které jsou založeny na odlišnosti v podnětových a fyziologických

zdrojích. Tuto klasifikaci lze aplikovat i na agresi u žáků. Jedná se o predátorskou agresi, agresi mezi samci, agrese vyvolaná strachem, dráždivá, mateřská agrese, sexuální agrese a agrese jako obrana teritoria. (16)

Čermák vytvořil i typologii o 8 druzích kombinací tří dvojic: aktivní – pasivní; přímá – nepřímá; fyzická – verbální agrese. (16)

Téma agrese a agresivita je velice důležité téma, bohužel vzhledem k rozsahu práce jej není možné v dostatečné míře pojednat. Odkazujeme tedy na základní druhy agresivity v díle Slavomila Fischera a Jiřího Škody (9) či Zdenka Martínka (14). Ve věci Moyerovi klasifikace a zmíněné typologii o 8 druzích kombinací dvojic, jasně odkazujeme na dílo Iva Čermáka (16). Psychoanalytický pohled a zkušenosti z psychoterapeutické praxe nabízí dílo Jana Poněšického (13).

Za zmínku také stojí dílo M. Hewstone Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie (17). Zde je pojem agrese a agresivity také definován a rozdělen do několika různých skupin – agrese tělesná x slovní, přímá x nepřímá, nástroj k dosažení cíle x cílem způsobit újmu, cílená agrese x vzteklá agrese, obranná x útočná, vyprovokovaná x nevyprovokovaná, instrumentální agrese, frustrační či emocionální agrese. (17)

2.5 Příčiny agresivity

Příčiny agresivního chování u dětí je třeba hledat v genetické výbavě. Děti agresivních rodičů se většinou projevují též agresivně, a to i přesto, že jsou třeba vychovávány v jiném prostředí. Často se tak chovají i děti depresivní a frustrované. Zhoršení chování a agresivita jsou v dětství častým depresivním symptomem. (14)

„Vliv genetických faktorů na agresivitu lze předpokládat za podmínek:

- *Jedinec z normální rodiny se chová extrémně agresivně. Pokud se zbytek rodiny chová normálně, pak to znamená, že rodinné prostředí je nepatologické.*

Z tohoto důvodu je možné, že agresivita jedince představuje geneticky podloženou biologickou abnormitu.

- *Velký počet členů rodiny je agresivních. Ačkoliv v tomto případě nelze eliminovat společný faktor prostředí, lze předpokládat přítomnost společného genetického faktoru.“ (14, s. 10-11)*

Všeobecně platí, že nadměrná vzdorovitost u dětí může vést k závažnějším formám poruch chování. Tyto děti jsou již odmalička tvrdohlavé, vzdorovité, neposlušné, odmítají se podříditi autoritám, zpočátku rodičům, později i dalším dospělým a vrstevníkům. Nechtějí si hrát s ostatními, tvrdě prosazují svoje vlastní požadavky, mají nízkou frustrační toleranci, jsou hrubé, vulgární i fyzicky agresivní. Tato agresivita bývá vyvolávána nedůslednou výchovou v rodině s nedostatečně vymezenými hranicemi, ale může být také důsledkem identifikace dítěte s impulzivním rodičem nebo následkem emoční frustrace dítěte, na které rodiče nemají dostatek času a emocionální síly. (18)

Každý jedinec je v neustálé interakci s okolním prostředím a toto prostředí má významný vliv na jeho vývoj. Prostřednictvím vlivu rodiny, školy, přátel a okolí v němž dítě vyrůstá se formuje temperament a charakter jedince. Tyto rysy poté spoluurčují, jak jedinec ovládá své agresivní impulzy. Důležitou roli zde hrají i vrozené biologické faktory. Týrání dětí a zanedbávání jejich péče jsou často typickým příkladem prostředí, z něhož často vyrůstají násilníci. (19)

Příčiny a podmínky patologického chování jsou podrobněji popsány v následující kapitole.

3 PŘÍČINY A PODMÍNKY PATOLOGICKÉHO CHOVÁNÍ

Deviantní a patologické jednání vzniká ve vztahu ke společnosti. Chceme-li přispět k řešení sociálně patologických jevů, musíme znát jejich zdroje a příčiny. Záleží primárně na osobnosti nositele patologického jednání. Sociálně patologické chování je ve skutečnosti důsledkem působení řady různých biopsychosociálních faktorů na jedince zároveň. Fischer a Škoda v této souvislosti vytvořili teoretické přístupy, které se osvědčily při objasňování patologie a deviace. (9)

- Teorie, která předpokládá existenci určitých typů lidí, kteří mají tendenci volit chování mimo sociální normy;
- teorie situační, předpokládající určitý druh chování v určité sociální situaci;
- teorie konjunktivní, jež je kombinací obou předchozích přístupů. (9)

Fischer a Škoda užívají pro vysvětlení příčin a zdrojů sociálně patologických jevů teoretické přístupy, které se osvědčily při objasňování kriminality:

- biologicko-psychologický;
- sociálně psychologický;
- sociologický,

kteří v inkriminovaném čase spolupůsobí. Pro účinnou prevenci těchto jevů je nutná spolupráce odborníků z mnoha vědních oborů, především psychologů, etopedů, terapeutů a dalších. (9)

3.1 Biologicko-psychologický přístup

Jedná se o jeden z faktorů, který je již překonaný a vyvrčený. Těmito teoriemi se v minulosti společnost snažila objasnit vznik deviantního chování. V současnosti již víme, že deviantní chování vzniká díky působení řady různých faktorů. Mezi tyto teorie například patřilo:

Cesare Lombroso vytvořil teorii rozeného zločince, kde tvrdil, že zločinné sklony jsou vrozené a lze je identifikovat na základě duševních a tělesných znaků. Mělo se jednat o skupinu degenerovaných jedinců s typickým tvarem lebky. (9)

Oligofrenie – jedná se o vrozenou či raně získanou poruchu intelektu s IQ 80-70. Těmito slabomyslnými jedinci se zabýval Henry Herbert Goddard, nazýval je morony. Ve společnosti se kvůli předsudkům začala objevovat tendence k selekci těchto jedinců. (9)

Sarnoff A. Mednick se zabýval genetickými a adopčními studiemi, což jsou srovnávací studie monozygotních a dizygotních dvojčat. S. A. Mednick analyzoval trestnou činnost u dětí. Tam, kde byl trestaný biologický otec, byla větší pravděpodobnost delikventního jednání dítěte. Výsledkem studie bylo, že se ve všech těchto výzkumech jednoznačně genetická dispozice k delikvenci neprokázala a že značnou váhu má i prostředí, v němž jedinec vyrůstá. (9)

Kretschmerova typologie osobnosti – Autorem teorie je německý psycholog Ernst Kretschmer, který rozdělil osobnosti na tři základní typy – astenický, pyknický, atletický – kdy osobnost člověka je odvozována od jeho tělesné stavby, tj. určitá tělesná stavba odpovídá určitým temperamentovým vlastnostem, a navíc také je spojena se sklony k výskytu určité psychické poruchy a také tendenci páchat trestnou činnost. (20)

3.2 Sociálně psychologický přístup

Sociálně psychologických teorií o vzniku deviantního chování existuje mnoho. Někteří autoři připisují vznik a vývoj deviantního chování morálce člověka. Jiní, že deviantní jednání vzniká sociálním učením. (9) Níže jsou uvedeny některé z mnoha teorií o vzniku deviantního jednání.

Jean Piaget byl mezi prvními, kteří se touto otázkou zabývali. Rozlišoval dvě stádia morálního vývoje jedince, a to heteronomní (jednání jedince dle

postupného přebírání norem) a autonomní (jednání je určováno dle zvnitřelých norem). (9)

Sigmund Freud tvrdil, že frustrace z dětství mohou vyústit v deviantní chování v dospělosti. Tato teorie také tvrdí, že pokud si dítě během svého dospívání nevytvoří základní sebeomezení, nevytvoří si ani morálku, a proto je náchylnější k porušování společensky daných norem. (20)

Kanadský psycholog Albert Bandura je zastáncem názoru, že sociální učení vede ke strukturované osobnosti díky imitaci a identifikaci. Závěr jeho výzkumu byl, že násilí v rodině má vliv na děti a jejich chování, pokud rodiče používali násilí při řešení konfliktů, jejich děti jednaly obdobně. (9)

Psycholog Hans Eysenck vytvořil teorii sociálního učení. Tato teorie příčin kriminálního jednání pracuje s vybranými osobnostními charakteristikami. Tvrdí, že neurotičtí extroverti mají menší schopnost požadovaného sociálního učení, socializace je nedostatečná a projevuje se porušováním norem. (9)

Americký psychiatr C. Robert Cloninger je autorem multidimenzionální teorie charakteru a temperamentu. Dle této teorie se delikventi nezajímají o reakci okolí, podstatné je pro ně pouze uspokojení a jejich názor. Mají větší potřebu zážitků, nereagují na nebezpečí, protože pocítují strach v menší míře než normální jedinec. Neumějí adekvátně reagovat v určitých situacích, to následně vede k deliktům. (9)

3.3 Sociologický přístup

Sociologické teorie staví na množství subkultur, které se mohou výrazně lišit svým chováním vůči společnosti. Je zde zdůrazněn vliv společnosti, hledají se souvislosti v různých společenských kontextech. Tyto teorie tvrdí, že deviance vzniká díky patologickému prostředí, ve kterém žijeme. (9)

Francouzský sociolog Émile Durkheim zavedl teorii sociální anomie. Tento pojem lze použít na společnost, ve které přestávají platit pravidla a dané normy

jak zákonné, tak i morální a nové nepřicházejí včas. Díky tomuto vzniká chaos, kdy lidé jednají deviantně, patologicky. Zabýval se také suicidálním chováním, které mělo souviset s ekonomickým stavem společnosti. E. Durkheim věnoval pozornost i dalšími sociálními jevy jako dělba práce ve společnosti, kolektivní vědomí, náboženství či vytvořil koncept sociálního faktu. (9)

Na teorii anomie navazoval sociolog Robert K. Merton, který byl toho názoru, že společnost vymezuje žádané vzory chování a jednání, jak dosáhnout určitých cílů. Pokud však jedinec těchto cílů nemůže dosáhnout legitimními prostředky, dochází ke konfliktu a na základě frustrace jedinci mohou směřovat k deviantnímu chování. Výsledkem je anomie. (9)

Americký sociolog Edwin H. Sutherland rozpracoval teorii kulturního přenosu, která tvrdí, že deviantní jednání je naučeno v procesu socializace a komunikace s druhými. Jako příklad lze uvést sebevraždu, která je v naší kultuře považována jako hřích (z pohledu křesťanství), projev zbabělosti či psychické poruchy, zatímco v japonské kultuře je brána jako projev odvahy a hrdinství. (20)

George Herbert Mead zpracoval koncepci Etiketizační teorie („labelling“). Teorie vychází z toho, že lidé jednají na základě významů, které připisují určitým objektům. Tento význam se tvoří ve vzájemné interakci s druhými lidmi. Každý člověk zaujímá ve společnosti určité sociální role, které přijímá právě v důsledku této interakce. Deviantní se stává tehdy, kdy je jako deviantní posuzováno a vyvolává odmítavou reakci. (20)

Teorie sociální dezorganizace tvrdí, že deviantní chování je spojováno se sociální situací společnosti. Je zde zmíněn pojem sociální kontroly, který narušuje střetávání různých subkultur. Subkultury mohou uznávat odlišné normy a hodnoty, na základě toho sociální kontrola selhává a vzniká dezorganizace, jejímž důsledkem je deviantní jednání. Týká se to například chudinských čtvrtí, kde je vysoká kriminalita. Delikventní činnost se zde objevuje ve skupinách či

partách. Deviantní vzorce chování se zde předávají z generace na generaci. Jedinci narození v dezorganizované zóně jsou následně pod tlakem jednat deviantně. Porušování norem se stává silnou motivací. Někteří jedinci nejednají deviantně právě díky sociální kontrole a následkům plynoucích z porušování norem. (20)

4 PATOLOGICKÉ CHOVÁNÍ JEDINCE A ŠKOLA

Problémové dítě se ve většině případů projeví svými sklony ve škole. Tato vzdělávací instituce bývá hlavním místem páchaní trestné činnosti, také delikventní chování a jednání žáků odhaluje. Škola je poté nucena řešit tyto sociálně patologické jevy možnými prostředky v rámci třídy, celé školy nebo ve spolupráci s poradenskými a nápravnými zařízeními. (15)

4.1 Šikana

V tomto tématu je nutné rozlišovat dva termíny, a to šikana a teasing. (14)

- Teasing = nevinné škádlení mezi dětmi, např. mezi chlapci a děvčaty, které jednotlivci není nepříjemné a stěžování, žalování je pouze formální. (14)
- Šikana = úmyslné a opakované týrání jednoho nebo více jedinci za použití agrese a manipulace. (14)

Aby se jednalo o šikanu, šikanózní chování musí jednání jedince splňovat základní podmínky:

- Vždy jde o převahu síly nad obětí – Nejedná se vždy jenom o sílu fyzickou, ale i formu psychické síly, kdy psychicky odolnější jedinec týrá psychicky méně odolného bez ohledu na fyzickou stavbu jedince. Často je zde i množstevní síla tedy, že větší množství dětí trápí menší množství či jednotlivce. Další převahu tvoří i mentální síla, tedy, že inteligentnější jedinec trápí méně intelektově zdatného jedince. V poslední řadě je také třeba zmínit i převahu mocenské síly, kdy např. žáci z vyšších ročníků týrají žáky z nižších. V mocenské síle se může objevit i šikana žáka ze strany učitele. (14)
- Oběť vnímá útok jako nepříjemný – Jednotlivec či skupina lidí záměrně provokuje „slabšího“ jednotlivce např. hanlivou přezdívkou či útokem na nejcitlivější stránku jednotlivce, což bývá rodina. Oběti je toto nepříjemné a může se např. i agresivně bránit a poté je on mylně označován za agresora. (14)

- Útok může být dlouhodobý, ale i krátkodobý – Ve společnosti převládá mylný názor, že šikana je dlouhodobým procesem. Může se však jednat i o jednorázový či krátkodobý akt, který splňuje výše uvedené podmínky. Z tohoto důvodu je krátkodobá šikana mnohem nebezpečnější než ta dlouhodobá. (14)

Dle Říčana se jde o zvláštní případ agrese, kdy se může jednat o šikanování fyzické (bití, kopání), psychické (vyhrožování, nadávky, pomluvy) či kombinované ponižování až týrání žáka obvykle buď dvojicí, nebo skupinou žáků. Iniciátory šikanování bývají většinou žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení. Agresorem může být i jednotlivec. (15)

Pro dítě je obtížně se samostatně bránit. Často se stává, že se tyto incidenty opakují. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů. (15)

Říčan i Martínek se shodují, že šikana zůstává před dospělými dlouho utajena, často se na ni vůbec nepříjde. Šikanování a agrese se mohou vyskytnout v každé škole, není proti nim imunní žádný typ školního zařízení. Někteří ředitelé škol si nepřipouštějí, že by se v jejich škole něco podobného mohlo dít a šikanózní chování označují za nevinné. (14)(15)

4.1.1 Agresor šikany

Agresora vede k šikaně řada motivů. Nejčastěji se jedná o jedince, kteří postrádají mravní hodnoty, jsou duševně i psychicky nezralí, což souvisí s psychickou deprivací, kterou si nesou z prostředí rodiny. U těchto jedinců nebyly dlouhodobě uspokojovány základní citové potřeby. Případně se jedná o jedince, kteří byli obětmi fyzických trestů nebo svědci domácího násilí, rodiči byli zanedbáváni a nebyl jim věnován dostatek pozornosti. Dalšími motivy

mohou být upoutání pozornosti, zabíjení nudy, žárlivost, snaha vykonávat něco velkého, uznání. Mají obvykle velmi silnou potřebu prosadit se bez ohledu na ostatní, chtějí ovládat druhé a zastávat dominantní postavení ve skupině. (21)

Agresor dokáže potlačit nejistotu a strach v krizových nebo konfliktních situacích a využívá strachu oběti. Toto je velmi často spojeno i s fyzickou zdatností jedince. (21)

Kolář i Martínek vymezují tyto typy agresorů.

- Agresor hrubý, impulsivní – využívá fyzické násilí jako je mlácení a škracení. Ve škole mívá kázeňské problémy a nevnímá autoritu učitele. Má požitky z utrpení oběti. Tento vzorec chování je převzatý z chování rodičů – rodiče jsou agresivní či on sám je obětí fyzického trestání. (14)(21)
- Agresor slušný, jemný, kultivovaný – obětem neublíží sám. K dospělým lidem a učitelům se chová velice slušně. Tento jedinec často pochází z rodiny s velmi tvrdou výchovou a vysokou náročností ze strany rodičů. Někdy se u něho projeví i sadistické tendence v sexuálním smyslu. (14)(21)
- Agresor srandista – okolím je vnímán jako optimista, s určitou sebedůvěrou, je velmi mluvný, má vliv a dokáže pobavit. Rodina k tomuto jedinci přistupuje lhostejně. Šikanuje pro pobavení sebe a ostatních. (14)(21)

Martínek ve své publikaci přidává ještě čtvrtý typ agresora a to

- Agresor spouštějící ekonomickou šikanu – jedinec, kterému rodiče vše dopřávají. Rodina chce, aby jejich dítě mělo vše, aby v ničem nezaostávalo. Tento jedinec má potřebu mít vše hned. (14)

Oběťmi agresorů se častěji stávají jedinci s pevnou vazbou na starostlivější rodiče a děti, které se nenaučily průbojnosti a zdravému sebeprosazení. (21)

4.2 Záškoláctví

S touto deviací se setkáváme ve školním prostředí. Jedná se o jeden z nejvážnějších problémů školství. Lze tuto formu chování definovat jako

úmyslné zanedbávání, vynechávání školní docházky, a to bez vědomí či souhlasu rodičů. Záškolák se vyhýbá školním povinnostem, narůstá mu neomluvená absence, porušuje tímto jednáním školní řád a školský zákon. (14)

Záškoláctví může mít impulsivní charakter, tedy, že dítě předem absenci ve škole neplánuje, ale nepromyšleně odejde v průběhu vyučování či může být účelové a plánované. Žák se chce vyhnout zkoušení, neoblíbenému předmětu či vyučujícímu. (14)

Martínek ve své knize dále sděluje, že příčin záškoláctví může být celá řada. Může mít souvislost se školní neúspěšností žáka nebo může souviset i s tím, že žák je obětí šikany a do školy se bojí. Vágnerová toto definuje jako komplex obranného jednání, kdy žák uniká od nepříjemností. Mezi tyto nepříjemnosti lze zařadit neúspěch dítěte oproti ostatním spolužákům, vysoké požadavky učitele na žáka či reakcí rodičů na špatnou známku. (22)

„Příčiny záškoláctví se dají rozdělit do zhruba tří základních skupin:

- *Negativní vztah ke škole;*
- *vliv rodinného prostředí;*
- *trávení volného času a vliv party.“ (14, s. 97)*

Současné základní vzdělávání je spojeno s povinností školní docházky, jejíž plněním se řídí § 36 a § 43 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, v platném znění. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Právem školy je docházku sledovat, absenci evidovat a vyhodnocovat (omluvit, neomluvit) a to na základě školního řádu. Školní řád je právní předpis, který musí být propracován tak, aby poskytoval dostatečnou legislativní oporu při řešení záškoláctví. Pravidla ve školních řádech vycházejí ze školského zákona § 22 o povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků. (23)

5 ROLE RODINY A ŠKOLY PŘI ŘEŠENÍ PROBLÉMU

Spolupráce školy a rodiny je nejdůležitějším činitelem v prevenci a odstranění delikventního jednání žáků. S prevencí agresivity úzce souvisí výchova k demokracii, jejíž součástí je také upevňování důvěry a partnerství mezi školou a rodiči, zvyšování vzájemného kontaktu a podněcování k oboustranné aktivitě a spolupráci. (15)

Žáci se ve škole musí řídit školním řádem, kterým udává pravidla v chování. V domácím prostředí pravidla bývají volnější, ale přesto by měla být pevně daná a pro dítě čitelná. Přesto však existují děti, pro které je školní řád velmi svazující a to, co je pro ně normou je pro školu v chování nepřijatelné. Rodiče těmto dětem nestanovují žádné hranice, děti většinou žijí v představě, že se jim ostatní musí podřizovat a musí je respektovat. Často i pro rodiče těchto dětí je škola a učitel zlem. V případě těchto rodičů je škola v podstatě bezradná. Pokud si jsou rodiče schopni připustit podíl na problematickém chování dítěte, je možné s touto rodinou terapeuticky pracovat pomocí rodinné psychoterapie. Pokud však rodiče toto nevnímají, může škola pouze využívat kázeňských postihů, které však nemívají ten správný účinek. (14)

V opačném případě, kdy je dítě doma vedeno striktně a pravidla v rodině jsou velmi úzká, mohou být hranice určené ve škole školním řádem pro dítě široké a nedovede si s nimi poradit. Tyto děti se často stávají „kultivovanými“ agresory. Takový agresor nevykonává vůči vybraným spolužákům agresi přímo, ale navádí k tomu ostatní spolužáky. Často tímto chováním ventiluje to, co se děje doma či dělá to, co by mu doma nebylo dovoleno. Tato rodina působí na okolí jako bezproblémová a spořádaná, okolí nenapadne, že by se v rodině vyskytl patologický výchovný scénář. Škola je v tomto případě bezmocná. Je nezbytné terapeutické vedení rodiny, které bývá dlouhodobé a málokdy končí úspěchem. (14)

Podstatou účinného rozhovoru rodiče s učitelem je dovedné využití času. Pro učitele může být lákavé skočit do situace rovnýma nohama a sdělit rodičům, jak by měli daný problém týkající se dítěte vyřešit, ale toto většinou nikam nevede. Změny lze dosáhnout společným řešením problému a využití silných stránek všech zúčastněných. K tomuto může dopomoci i motivační rozhovor. Rodiče by se neměli cítit ohroženi, ale měli by být přesvědčeni o tom, že se jedná o společný zájem jak jejich, dítěte, tak i školy. (15)

6 PORADENSKÉ SLUŽBY VE ŠKOLSTVÍ

V rámci poradenského procesu ve školství má nejzásadnější roli třídní učitel. Třídní učitel je stěžejní jak při práci s jednotlivými žáky (rodiči), tak při práci s celou školní třídou (celou skupinou rodičů). Třídní učitel by měl umět včas rozpoznat obtížnou či krizovou situaci a přiměřenými prostředky jí vyřešit, pokud je to možné vlastními silami či nabídnout podporu a pomoc jiného odborníka. (22)

Poradenské služby ve školství jsou poskytovány žákům i rodičům bezplatně, a to na žádost žáka, rodičů, školy nebo jiných školských zařízení. Tato služba se začne poskytovat bez zbytečného odkladu, nejpozději do tří měsíců ode dne žádosti. Výsledkem této služby je Zpráva školského poradenského zařízení a Doporučení pro vzdělávání žáka se SVP (speciálními vzdělávacími potřebami), se kterou jsou žák i rodiče seznámeni a toto stvrzují svým podpisem. (24)

„Účelem poradenských služeb je stanovení podpůrných opatření, a přispívat tak zejména k:

- vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný a psychický vývoj žáků, pro jejich sociální vývoj, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,*
- naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání,*
- zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka a mimořádného nadání žáka, doporučování vhodných podpůrných opatření a vyhodnocování poskytování podpůrných opatření,*
- prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, prevenci různých forem rizikového chování a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,*
- vytvoření vhodných podmínek pro vzdělávání žáků se SVP,*

- *vytvoření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo žijí v odlišných životních podmínkách,*
- *vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané,*
- *vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,*
- *rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,*
- *podpoře vzdělávání žáků se SVP, jakož i zmírňování důsledků znevýhodnění a prevenci jeho prohlubování,*
- *metodické podpoře pedagogů, kteří vzdělávají žáky se SVP,*
- *metodické podpoře poradenských pracovníků školy a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, kteří se podílejí na zajišťování podpůrných opatření,*
- *posílení kvality poskytovaných poradenských služeb, zejména prostřednictvím součinnosti ŠPZ (školské poradenské zařízení) a ŠPP (školní poradenská pracoviště),*
- *součinnost s orgány veřejné moci a s právníckou osobou uvedenou v § 16b odst. 1 školského zákona.“ (23, s. 21)*

6.1 Pedagogicko-psychologická poradna (PPP)

Jedná se o externí poradenské služby, které jsou součástí školského poradenského systému. Činnost poradny se uskutečňuje ambulantně na pracovišti poradny a návštěvami ve školách a školských zařízeních. Hlavní činností PPP je přímá práce s dětmi, žáky nebo studenty škol a školských zařízení ve věku od tří let až do ukončení středního, popř. vyššího odborného vzdělání a s jejich rodiči, kteří k vyšetření dávají souhlas. (24)

Pracují zde psychologové, kteří se věnují především diagnostice, krátkodobým intervencím i dlouhodobému vedení klientů. Dále zde působí speciální pedagogové, kteří se zaměřují na diagnostiku poruch učení a chování, popř. specifickým typům postižení, a nápravám různých potíží. (22)

6.2 Středisko výchovné péče (SVP)

Středisko výchovné péče je externí školské zařízení, které poskytuje služby ambulantní, celodenní, pobytové nebo terénní. Soustřeďuje se na prevenci a terapii sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a na poradenství v této oblasti. Své služby poskytuje i osobám odpovědným za výchovu dítěte a pedagogickým pracovníkům. Poskytuje komplexní péči, tedy poradenství, diagnostiku, terapeutické, speciálně pedagogické a psychologické služby, informační, výchovné a sociální. (25)

Pracují zde psychologové, kteří provádějí především psychoterapeutické intervence, individuální, skupinovou i rodinnou psychoterapii či sociálně psychologický výcvik. Dále speciální pedagogové, kteří vedou preventivní programy nebo se věnují pedagogické práci s problémovými jedinci a další pracovníci, kteří řeší problémy dětí ohrožených rodinným prostředím, konflikty s rodinou, apod. (22)

6.3 Výchovný poradce

Výchovný poradce poskytuje interní poradenské služby v rámci školského zařízení. Obvykle to bývají učitelé, kteří mají speciální postgraduální vzdělání. Představují spojující článek mezi školou a dalšími poradenskými zařízeními. Mezi úkoly výchovného poradce patří péče o zdravý psychický a sociální vývoj žáků ve škole. Dále jeho působení směřuje i do oblasti prevence a řešení sociálně negativních jevů. Obrací se na něho hlavně učitelé či rodiče žáka s problémovým chováním. (25)

Běžnou praxí bývá i to, že výchovný poradce je zároveň metodikem prevence. (25)

6.4 Metodik prevence

Jedná se o povinně založenou funkci na každé škole. Metodik prevence je důležitým členem poradenského týmu, obzvlášť při plánování a realizaci

preventivních aktivit. Odborně a metodicky pomáhá učitelům odpovídajících vzdělávacích předmětů, v jejichž rámci je možné vhodnou formou zavádět do výuky etickou a právní výchovu, výchovu ke zdravému životnímu stylu a další oblasti preventivní výchovy. Ideální je, pokud může v rámci školy úzce spolupracovat se školním psychologem. (24)

Poradenské činnosti školního metodika prevence:

- Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování. Poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli). (26)
- Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole. (26)
- Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními. (26)

6.5 Školní psycholog a speciální pedagog

V rozšířeném školském poradenském pracovišti doplňuje činnost metodika prevence a výchovného poradce ještě školní speciální pedagog či psycholog. (25)

Školní psycholog pracuje se žáky, pedagogy a rodiči, dále se specializovanými školskými a dalšími poradenskými zařízeními, jako jsou PPP nebo SPC (speciální pedagogické centrum). Jeho role je důležitá v procesu integrace (inkluze) a péče o žáky se SVP. Vykonává činnosti konzultační a poradenské (individuální případová práce se žáky v osobních problémech, karierní poradce, koordinuje prevenci problémového chování žáků ve třídě, zajišťuje krizovou intervenci apod.) a diagnostické a informační (přítomnost při zápisu do 1. tříd, provádí

depistáž specifických poruch učení a chování, depistáž či diagnostika nadaných dětí apod.). (26)

Školní speciální pedagog se zaměřuje na odbornou podporu žáku se speciálními vzdělávacími potřebami a těm žákům, kteří potřebují speciálně pedagogickou podporu a péči. Jedná se o klíčového pracovníka v procesu integrace (inkluze). Školní speciální pedagog dále koordinuje speciálně pedagogické poradenství ve škole, s ostatními odborníky připravuje a ovlivňuje podmínky pro integraci dětí se zdravotním postižením, vyhodnocuje proces individuální integrace apod. (25)

7 DALŠÍ INSTITUCE SPOLUPRACUJÍCÍ SE ŠKOLOU

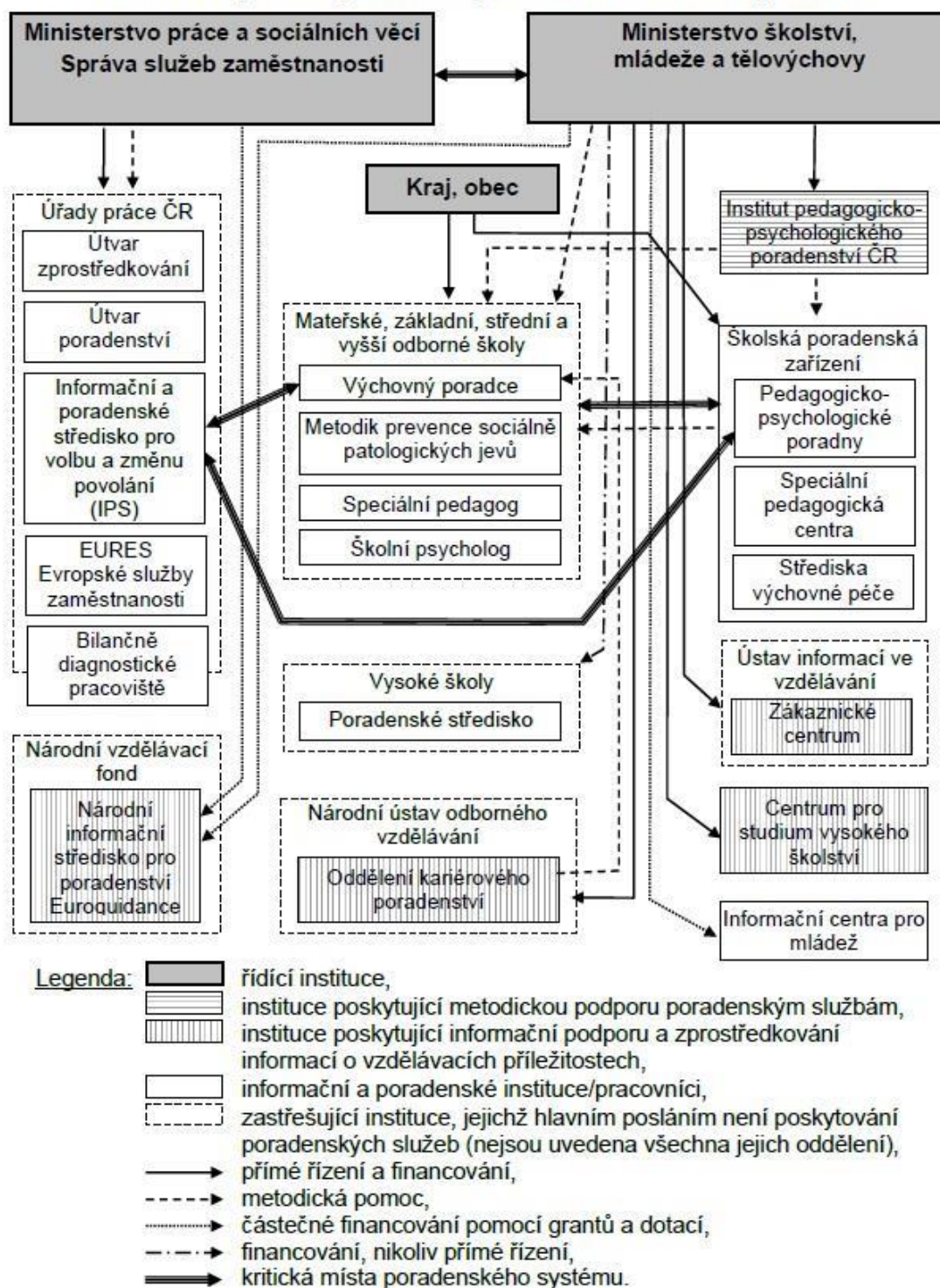
Bendl ve své knize poukazuje na nedostatečnou propojenost mezi jednotlivými institucemi, i přesto, že je známo, že nejúčinnější pomocí je prostřednictvím sdruženého a koordinovaného působení. Sděluje, že pro školská zařízení je velmi důležité vědět, na koho se mohou v případě potřeby obrátit, s kým navázat kontakt či kdo je také povinen pomoc poskytnout. (25)

Tuto institucionální síť rozdělil dle gesce ministerstev:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – již zmíněné pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí – sociálně-právní ochrana dětí, sociální poradenství, služby sociální prevence.
- Ministerstvo zdravotnictví – dětská psychiatrická nemocnice, dětské a dorostové detoxikační centrum.
- Ministerstvo vnitra – Policie ČR, obecní policie.
- Ministerstvo spravedlnosti – soudy pro mladistvé, věznice a vazební věznice pro mladistvé, probační a mediační služba. (25)

Na obrázku číslo 1 je vyobrazena struktura systému poradenských služeb v České republice. V rámci této diplomové práce budou popsány pouze ty, které souvisejí s daným tématem.

Struktura systému poradenských služeb v České republice

Obrázek 1 – Struktura systému poradenských služeb v České republice (27)

7.1 Policie ČR (PČR)

Spolupráce školních zařízení s Policií ČR je upravena Metodickým pokynem MŠMT čj. 25884/2003-24 a to při prevenci, vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. (25)

Na Policii ČR má každý právo se obrátit se žádostí o pomoc, tedy např. i ředitel školy, v níž žáci fyzicky napadli učitele, úmyslně zranili spolužáka, zdraní ohrožovali život a zdraví své nebo ostatních. Policie ČR je povinna v rozsahu své působnosti tuto pomoc poskytnout. (25)

„Se sociálně patologickými jevy, mezi které patří zejména problematika násilí, šikany a zneužívání návykových látek, se setkáváme ve větší či menší míře na všech typech škol i ve školských zařízeních. Z tohoto důvodu by měla být navázána školami a předškolními a školskými zařízeními spolupráce s Policií ČR preventivně, nikoliv až při řešení problémů spojených s výskytem těchto jevů.“ (28)

Vedení školy nebo školského zařízení by se mělo navázat kontakt a spolupracovat s obvodním oddělením Policie ČR a specialistou OŘ PČR (Obvodní ředitelství Policie České republiky). V případě zjištění patologických jevů by v prostorách školy měly být dostupná telefonní čísla, kam tuto skutečnost nahlásit. V případě závažnějších jevů jako jsou problémy spojené s drogami, násilím a šikanou je nutné toto řešit dle předem dohodnutých postupů školy, v souladu s právními předpisy a za spolupráce rodičů. (28)

Policie ČR mají zřízené i tzv. Preventivní informační skupiny (PIS), které poskytují poradenskou a informační činnost v oblasti prevence. *„Při plánování, tvorbě a realizaci preventivní strategie vycházejí tyto skupiny z bezpečnostní situace příslušné oblasti, ze znalosti trestné činnosti motivované mimo jiné obchodem s drogami, delikty spojenými s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií, hracími automaty apod.“* V případě, že naváže škola spolupráci s PIS je možné optimálně přizpůsobit preventivní programy a lektorské služby dané oblasti. (28)

Všichni zaměstnanci škol a školských zařízení zřizovaných MŠMT mají oznamovací povinnost danou ustanoveními § 167 a 168 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a k této zákonné povinnosti navíc i oznamovací povinnost dle Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení čl. 13, odst. 13. (28)

„Prevence a oznamování podezření na trestnou činnost dětí a mládeže a trestnou činnost páchanou na dětech a mládeži je důležitým okruhem spolupráce školy s policií.“
(28)

7.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Všeobecně lze říci, že sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. (29)

OSPOD je součástí státní správy ve výkonu přenesené působnosti. Jeho působnost, včetně práv a povinností je tedy základně vymezena obecnými právními předpisy, zejména pak správním řádem, který popisuje základní činnosti správních orgánů. (25)

Sociální pracovník OSPOD se řídí dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje práva a povinnosti OSPOD a zejména pak podmínky, za jakých je OSPOD oprávněn s dítětem a rodinou pracovat. Dle tohoto zákona se stará o děti, které

- vyžadují zvýšenou pozornost, např. rodiče zemřeli, neplní či nevykonávají povinnost vyplývající z rodičovské odpovědnosti, zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti,
- byly svěřeny do výchovy jiné osoby a tato osoba neplní své povinnosti,

- vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající v zanedbávání školní docházky, požívání alkoholu či jiné návykové látky, prostituuji se, páchají trestné činy, opakovaně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,
- utíkají od rodičů,
- byl na nich spáchán (či je podezření na spáchání) trestný čin ohrožující zdraví, život, lidskou důstojnost, mravní vývoj, jmění,
- jsou na základě žádostí rodičů opakovaně umisťovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči,
- jsou ohrožovány násilím mezi rodiči, popř. násilím mezi dalšími fyzickými osobami,
- jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, nacházejí se na území ČR bez doprovodu rodičů. (29)

OSPOD a školy spolupracují zejména v následujících oblastech:

- oznamování skutečností o dětech, kterým má být věnována sociálně-právní ochrana,
- poskytování informací o dětech (popř. i na žádost) v průběhu výkonu sociálně-právní ochrany,
- přizvání na jednání případové konference,
- informování škol na základě žádosti o skutečnosti, zda OSPOD shledal či neshledal důvody pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí. (25)

Je-li tedy ze strany školy či školského zařízení jednání rodičů vyhodnoceno jako zanedbávání či nevhodná nebo nedostatečná péče, má škola povinnosti, a to i v případě podezření, věc oznámit OSPOD. Na OSPOD pak je posouzení, zda se jedná o dítě, na které se vztahuje ustanovení § 6 zákona, jedná se tedy o dítě ohrožené. (29)

OSPOD je oprávněn v souvislosti s plněním úkolů podle zákona navštěvovat nezletilé mimo jiné i ve škole a školském zařízení. Při pohovoru pracovníků OSPOD s nezletilým, realizovaným ve škole nebo školském zařízení, není nutná přítomnost pedagoga či zástupce vedení školy nebo školského zařízení. Pracovníci OSPOD jsou vzhledem ke své kvalifikaci a oprávnění vést pohovor s nezletilým samostatně bez přítomnosti další osoby. (29)

Spolupráce škol a OSPOD může být vedena také v rámci výchovných komisí. Příslušný metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy předpokládá jednání výchovné komise při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin. (23)

7.3 Sociální kurátor pro děti a mládež

Sociální kurátor pro děti a mládež se zabývá dětmi a mladistvými, kteří mají poruchy chování nebo spáchali trestný čin. Zaměřuje se především na děti, které zanedbávají povinnou školní docházku, žijí se prostitutí, požívají alkohol nebo jiné návykové látky, nepracují, aniž by měli jiný zdroj obživy, děti či mladiství, kteří spáchali trestný čin či děti, které opakovaně utíkají od svých rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu. (25)

Sociální kurátor pro děti a mládež podává při požádání orgánů činných v trestním řízení zprávy o dětech a mladistvých, kteří se dopustili trestného činu, provádí sociální šetření a kontroly v obydlí dětí a mladistvých. Dále se účastní úkonů v přípravném řízení, hlavním líčení a veřejných zasedání ve věcech mladistvých, poskytují výchovné a sociálně právní poradenství, případně zprostředkovávají odbornou pomoc, navrhuje preventivní opatření v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mladistvých. Stejně jako sociální pracovník OSPOD spolupracují se zdravotnickými a školskými zařízeními, školskými zařízeními pro výkon ochranné nebo ústavní výchovy, úřady práce, probační a mediační službou a dalšími. (25)

7.4 Střediska výchovné péče (SVP)

SVP poskytují všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči (ambulantní, celodenní, pobytovou, terénní) a psychologickou pomoc dětem zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let nebo i osobě do 26 let, jež se soustavně připravuje na výkon budoucího povolání. Klienty jsou převážně osoby s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a děti propuštěné z ústavní výchovy, kterým je poskytována podpora při jejich integraci do společnosti. Péče SVP je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji dětí, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. (25)

SVP poskytují konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu, pedagogickým pracovníkům předškolních zařízení, škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti. (22)

7.5 Zařízení pro ústavní a ochranou výchovu

Ústavní výchova (ÚV) a ochranná výchova (OV) je v ČR upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tato zařízení jsou určena zpravidla dětem a mládeži ve věku 3 - 18 let, kterým umožňují ochranu před nepříznivým působením nefunkčního rodinného nebo jiného sociálně nepříznivého prostředí. Jedná se o tyto zařízení:

- Diagnostický ústav (DÚ)
- Dětský domov (DD)
- Dětský domov se školou (DDŠ)
- Výchovný ústav (VÚ) (25)

Účelem výchovných zařízení, která jsou součástí systému, je předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů a zmírňování či odstraňování důsledků již vzniklých poruch chování. Rovněž zajišťují základní náhradní výchovnou péči a základní právo dítěte na výchovu a vzdělávání. Dále poskytují péči dětem, které nejsou občany České republiky, a kteří byli zadrženi na území České republiky bez doprovodu rodičů. Mohou rovněž poskytovat péči i nezaopatřeným osobám starším 18 let, které se připravují na budoucí povolání, a to až do 26 let jejich věku. (30)

Pro děti se závažnými poruchami chování se zřizují ve výchovných zařízeních školy základní a střední, s odpovídajícími vzdělávacími programy. Do těchto zařízení mohou být děti umístěny jak na základě rozhodnutí soudu, tak na základě žádosti jejich zákonných zástupců. (30)

V této diplomové práci budou popsány pouze ty, které souvisejí s tématem, tedy hlavně diagnostický a výchovný ústav.

7.5.1 Diagnostický ústav (DÚ)

Diagnostický ústav je pobytové zařízení, ve kterém může být pobyt nařízený buď soudem, nebo dobrovolný pro děti od šesti let (popř. tří let) do osmnácti, případně devatenácti let. Diagnostický ústav má roli:

- diagnostickou (vyšetřená úroveň dítěte),
- vzdělávací (zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují specifické vzdělávací potřeby),
- terapeutickou (směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a chování dítěte),
- výchovnou a sociální (osobnost dítěte, rodinná situace, zdravotní vyšetření dítěte),
- organizační (umísťování dítěte do další ústavní péče, spolupráce s OSPOD),

- koordinační (prohloubení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu DÚ, sjednocení součinnosti s orgány statní správy a dalšími osobami). (30)

Pobyt zde trvá zpravidla šest až osm týdnů, tuto hranici by neměl přesáhnout. Po ukončení pobytu se děti vrací zpět do rodiny, případně přechází do další ústavní péče. DÚ předává společně s dítětem komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti. (25)

7.5.2 Dětský domov se školou (DDŠ)

Dětský domov se školou je zařízení určené pro děti a mladistvé (zpravidla od šesti let), které mají nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu z důvodu závažných poruch chování či pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči nebo je určené pro nezletilé matky, které mají nařízeno ústavní nebo ochrannou výchovu. (25)

Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat na střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu. (25)

7.5.3 Výchovný ústav (VÚ)

Výchovný ústav je zařízení, které je určeno pro děti starší 15 let (po ukončení povinné školní docházky), se závažnými poruchami chování, jimž byla soudem nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Za rizikové chování lze považovat například užívání návykových látek, předčasný sexuální život, kriminalita, záškoláctví či agresivní chování vůči ostatním lidem. (25)

Tyto ústavy mají výchovnou, vzdělávací a sociální funkci. Režim v těchto zařízeních je přísný. Do tohoto zařízení může být umístěno i dítě starší dvanácti

let, u kterého se v chování objevují závažné poruchy či extrémní poruchy chování. (25)

8 ŘEŠENÍ DANÝCH PROBLÉMŮ

8.1 Trestní řízení

Trestání delikventní mládeže v ČR je upraveno zákonem č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti dne 1.1.2004. Tento zákon upravuje i odpovědnost dětí mladších patnácti let za činy jinak trestné. Mluví-li trestní právo o mládeži, má na mysli dohromady děti i mladistvé. Trestní odpovědnost v ČR je od dosažení 15. roku věku. (31)

Z hlediska trestního práva rozlišuje trestní řád 3 kategorie osob:

- děti do 15 let věku,
- mladistvé (15 – 18 let),
- dospělé osoby. (31)

Casey uvádí, že jedním z nejstabilnějších zjištění v kriminologickém výzkumu je fakt, že existuje vztah mezi věkem a kriminalitou. Kriminální chování se obvykle začíná objevovat mezi 10. – 14. rokem, neobvyklé je u dětí pod 10 let. Vrcholem bývá věk mezi 16 – 17 lety, kdy po 20. roku věku rapidně klesá. (32)

Trestní odpovědnost za delikventní jednání je v platném trestním zákoníku dána dnem dovršení pachatele věku 15 let a stanovená plné trestní odpovědnosti dnem dovršení věku 18 let, tj. zletilost. Do tohoto věku není pachatel trestně odpovědný a čin jinak trestný je považován za provinění. (12)

Podle zákona projednávají trestní věci mladistvých soudy pro mládež. V trestním řízení ve věcech mladistvých musejí všechny zúčastněné osoby dodržovat pravidla ochrany osobních údajů mladistvých, což znamená, že mohou být zveřejňovány jen takové informace, které nemohou vést k odhalení totožnosti mladistvého. Všechny zúčastněné orgány (policejní orgány, státní zástupce, soudci, úředníci probační a mediační služby či sociální pracovníci) musejí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. (31)

8.2 Opatření ve věcech mládeže

Významné změny v oblasti sankcí ukládaných mládeži přinesl trestní zákoník, zákon č. 40/2009, Sb. Je-li mladistvý soudem shledán vinným ukládá se mu tzv. opatření. Zákon zná tři druhy opatření:

- výchovná opatření – mohou být ukládána na maximální dobu tří let. Cílem je usměrnit způsob života mladistvého a podpořit jeho pozitivní výchovu. Lze sem zařadit dohled probačního úředníka, probační program, výchovná omezení nebo povinnosti či napomenutí s výstrahou.
 - ochranná opatření – účelem je kladně ovlivnit mladistvého a ochránit společnost před pácháním dalšího provinění. Lze sem zařadit ochranné léčení, zabezpečovací detenci, ochrannou výchovu a zabavení věci či jiné majetkové hodnoty.
 - trestní opatření – možné udělit samostatně či v kombinaci s výchovným opatřením. Hranice sazby nesmí převyšovat polovinu hranice stanovené v trestním zákoníku. Lze sem zařadit obecně prospěšné práce, peněžité opatření, nepodmíněné odnětí svobody, domácí vězení, vyhoštění a další.
- (33)

Soud rovněž může upustit (případně podmíněně upustit) od uložení opatření.

(33)

8.3 Řešení v rámci školy

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách žáci se ve škole řídí školním řádem. Ten vychází v základních parametrech ze školského zákona a nastavuje konkrétní postupy, jak pracovat s jednotlivými tématy v rámci vyučování a dále upravuje postupy při omlouvání žáků z vyučování, pravidla hodnocení nebo pravidla využití kázeňských opatření. Výchovná opatření jsou upravena v § 31 školského zákona a dále blíže v § 17 vyhlášky č. 48/2005 Sb. Dle této vyhlášky se mezi kázeňská opatření řadí napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele a důtka ředitele školy. O napomenutí třídního učitele a důtce třídního učitele

rozhoduje třídní učitel na základě vyhodnocení závažnosti porušení školního řádu. Při uložení důtky třídního učitele je o tom neprodleně informován ředitel školy. O důtce ředitele školy rozhoduje ředitel školy po projednání v pedagogické radě. (11)

Pedagogická rada je poradním orgánem ředitele školy a schází se zpravidla čtyřikrát ročně v rámci čtvrtletního hodnocení školního roku. Uložení napomenutí nebo důtky se zaznamenává do dokumentace školy. (11)

8.3.1 Záškoláctví

Při řešení otázky záškoláctví vychází učitel ze školního řádu, Metodického pokynu MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č. j.: 10 194/2002 – 14 a Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, č. j.: 21291/2010-28 – Příloha č. 11.

V případě, že má žák do 10 neomluvených hodin řeší škola tuto věc se zákonným zástupcem. Projedná důvody absence a upozorní na povinnost stanovenou zákonem, včetně možných důsledků v případě nárůstu neomluvené absence. Provede zápis se závěry a dohodnutými kroky k nápravě. Pokud je neomluvená absence nad 10 hodin svolává ředitel školní výchovnou komisi. Pozvání zákonných zástupců se činí doporučeným dopisem a je opět proveden zápis z této komise. Pokud však neomluvená absence přesáhne 25 neomluvených hodin zašle ředitel školy bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví s náležitou dokumentací OSPOD nebo pověřenému obecnímu úřadu. (4)

8.3.2 Šikana

Při řešení otázky záškoláctví vychází učitel z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MŠMT-21149/2016), Metodického doporučení k primární prevenci

rizikového chování u dětí a mládeže - č. j.: 21291/2010-28 – příloha č. 6 a krizového plánu školy a školního preventivního programu.

Primární odpovědnost za posouzení závažnosti šikany, její šetření a řešení má škola. Ta je také odpovědná za případnou žádost o pomoc zvenčí, která je směřována např. na pedagogicko-psychologické poradny, středisko výchovné péče nebo neziskovou organizaci, které mohou pomoc právě s procesem šetření a řešení situace. Škola při řešení možné šikany postupuje podle nastaveného krizového plánu. (21)

V závažnějších případech šikany je nutno použít příslušná opatření, např. ředitelská důtka, zhoršená známka z chování, vyloučení, případně pobyt v diagnostickém ústavu či vyšetřování pro spáchání trestného činu a potrestat viníky do výše trestu jaký je adekvátní jejich brutálnímu chování. V některých případech skončili agresori i ve vězení. U mírnějších případů agrese je možnost použít vlídnější přístup k řešení agrese, například metodu usmíření, kdy se postupně obnoví přátelské vztahy v kolektivu. (21)

8.3.3 Agresivní chování

V případě, že se žák chová agresivně je primární odpovědnost za řešení situace a případné uložení výchovných opatření na straně školy. Situace se dá většinou vyřešit tak, že třídní učitel provede záznam do třídní knihy, žákovské knížky (poznámka) o chování žáka. V případě hrubého porušení školního řádu nebo při splnění podmínek opakovaného porušování může třídní učitel nebo ředitel školy využít výchovných opatření (napomenutí třídního učitele, třídní důtka, ředitelská důtka). Pokud dochází k opakovanému porušování v průběhu pololetí může být žákovi uložena snížená známka z chování po projednání pedagogickou radou. (4)

8.3.4 Protiprávní jednání

Při řešení otázky záškoláctví vychází učitel z Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28 – příloha č. 12 (krádeže) a školního řádu.

V případě krádeže škola informuje rodiče poškozeného. V případě prokázání krádeže nezletilým pak škola informuje i rodiče tohoto nezletilého a postupuje v souladu se školním řádem. V ostatních případech podezření na spáchání trestného činu nebo přestupku a v případech, kdy škola vyhodnotí protiprávní jednání, je na místě kontaktovat bezodkladně PČR, která je orgánem činným v trestním řízení a jako jediná má pravomoc k prošetřování protiprávního jednání. (4)

9 PRAKTICKÁ ČÁST

9.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce bylo vyhledat a jako case study popsat závažné incidenty na školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR v městských částech Praha 1 a Praha 5 za posledních 5 let. Takto vypracované case studies analyzovat, komparovat a vzniklé závěry odůvodnit.

Diplomová práce též vychází z výročních zpráv České školní inspekce (ČŠI), v nichž uvedená data naznačují tu skutečnost, že rok od roku rizikové chování u žáků mateřských, základních i středních škol narůstá.

Níže uvedené tabulky jsou převzaty z výroční zprávy ČŠI: Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2019/2020. Je na nich vyobrazen výskyt rizikového chování v MŠ, ZŠ a SŠ (v %) v letech 2016/2017, 2017/2018 a 2018/2019.

Podíl škol s výskytem rizikového chování	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Šikana	2,9	4,6	2,2
Verbální agrese vůči učitelům	5,1	8,0	5,8
Agrese, násilí, ublížení na zdraví	6,2	11,4	9,4
Poškození majetku, vandalismus	2,9	4,5	3,2
Krádeže	1,8	3,1	1,1
Jiné	2,6	2,4	1,8

Obrázek 2 – Výskyt rizikového chování v MŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34)

Podíl škol s výskytem rizikového chování	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Šikana	38,1	37,9	41,4
Kyberšikana	24,5	29,9	32,9
Verbální agrese vůči učitelům	32,0	33,3	35,2
Fyzická agrese vůči učitelům	3,4	4,4	5,7
Agrese, násilí, ublížení na zdraví	34,2	30,7	39,1
Užívání návykových látek	8,4	9,2	14,0
Kouření	26,1	26,8	31,8
Poškození majetku, vandalismus	31,3	32,4	31,8
Krádeže	24,2	23,5	26,1
Záškolačství	44,8	43,8	51,4
Jiné	10,9	19,7	11,9

Obrázek 3 – Výskyt rizikového chování v ZŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34)

Podíl škol s výskytem rizikového chování	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Šikana	27,1	33,9	36,7
Kyberšikana	26,2	27,5	38,3
Verbální agrese vůči učitelům	31,3	35,2	28,3
Fyzická agrese vůči učitelům	2,3	2,6	2,8
Agrese, násilí, ublížení na zdraví	21,0	19,7	18,3
Užívání návykových látek	33,2	35,2	29,4
Kouření	44,4	47,2	41,7
Poškození majetku, vandalismus	29,9	34,3	30,0
Krádeže	23,4	26,2	20,6
Záškoláctví	66,4	64,8	59,4
Jiné	15,0	18,0	11,7

Obrázek 4 – Výskyt rizikového chování v SŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34)

9.2 Metodika práce

Tato diplomová práce je kvalitativním výzkumem, který je zpracován formou případových studií. V těchto případových studiích se jedná o popis případů, zachycení složitosti jednotlivých případů a o popis vztahů. Metodou sběru dat bylo tedy získání kazuistik a rozhovory s řediteli/ředitelkami škol. Jako metodu zpracování dat jsem využila analýzu dokumentů a získaných informací, analýzu kazuistik, rozhovorů a explanaci.

9.2.1 Postup získávání kazuistik

Prvním krokem při získávání kazuistik bylo vyhledání seznamu škol a školských zařízení na území městských částí Praha 1 a Praha 5. K tomuto byly využity internetové stránky MŠMT, na kterých jsou tyto seznamy přístupné.

Následně byly pomocí emailové komunikace osloveni všichni ředitelé a ředitelky daných škol a školských zařízení. V případě, že nereagovali na první emailový požadavek, byl jim zaslán podruhé, popř. potřetí.

V níže uvedených tabulkách je počet škol a školských zařízení včetně počtu škol, se kterými se podařilo navázat spolupráci. Jedná se o mateřské školy (MŠ), základní školy (ZŠ), střední školy (SŠ) a jiná školská zařízení jako například umělecké a jazykové školy, konzervatoře a domovy dětí a mládeže. Ve sloupci Bez kazuistik je uvedený počet škol, které na žádost o spolupráci reagovaly, avšak neměly k danému výzkumu potřebná data. Ve sloupci Nereagovaly jsou

uvedeny ty školy, od nichž nebyla obdržena žádná reakce, ani po třech zaslaných žádostech.

Tabulka 1 – Školy a školská zařízení Městská část Praha 1

	Celkem	Bez kazuistik	Spolupracovaly	Nereagovaly
MŠ	12	9	2	1
ZŠ	8	7	1	0
SŠ	21	13	4	4
Jiné	8	6	0	2
Celkem	49	35	7	7

Tabulka 2 – Školy a školská zařízení Městská část Praha 5

	Celkem	Bez kazuistik	Spolupracovaly	Nereagovaly
MŠ	56	40	2	14
ZŠ	38	26	2	10
SŠ	17	14	0	3
Jiné	11	7	0	4
Celkem	122	87	4	31

Sběr dat a kazuistik probíhal od října 2020 do prosince 2020. Nutno podotknout, že se jednalo o velmi náročné období, jak pro školy a školská zařízení, tak i pro společnost, jelikož byla zavedena přísná protiepidemická opatření kvůli onemocnění Covid-19. Lze předpokládat, že mnoho ředitelů/ředitelky se do výzkumu nechtělo zapojit právě z důvodu zavádění online a distanční výuky, což bylo jak pro ně, tak i učitele velmi náročným obdobím.

V případě kladné odpovědi na zaslou emailovou žádost, byl s ředitelem/ředitelkou telefonicky sjednán termín schůzky, buď osobní či telefonické, v rámci které došlo ke sběru dat.

9.2.2 Kazuistika č. 1

Místo: ZŠ Praha 1

Pohlaví: muž

Věk: 7 let

Třída: 1.B

Žák v roce 2016/2017 navštěvoval přípravnou třídu školy. Již v tuto dobu s ním byly výchovné problémy, které spočívaly především v afektivním neovladatelném chování, agrese se projevovala vůči spolužákům i vůči učitelce. Žákovi byl přidělen asistent pedagoga.

Od nástupu do 1. třídy měl žák vysokou absenci, když byl přítomný ve třídě, nedalo se v ní vyučovat. Dostával hysterické záchvaty, ohrožoval sebe i spolužáky, vyučujícímu sprostě nadával (vyjebaná čurina, blbá bába apod.). Od druhé poloviny září 2017 byl hospitalizován v Thomayerově nemocnici a zamedikován. Poté byl zařazen do kolektivu pěti žáků ve třídě, což mu zřejmě vyhovovalo, problémy se v jeho chování neobjevovaly.

V listopadu 2017 se stal incident kvůli kterému byla přivolána Policie ČR a rychlá záchranná služba (RZS). Žák dostal záchvat vzteku, napadl několik spolužáků, třídní učitelce vyhrožoval ublížením nůžkami, které držel v rukách. Po příjezdu Policie ČR a RZS byl žák již zklidněný, RZS odvezla třídní učitelku žáka, která se nervově zhroutila. Škola vyzývala matku, aby si pro žáka do školy přišla, ta však byla silně opilá. Celá situace byla školou i Policií ČR nahlášena na OSPOD, který situaci dále řešil.

Žák byl vyslechnut na Policii ČR a následně byl po tomto incidentu předběžným opatřením opatrovnického soudu předán do péče dětského domova.

Rodina: Žák žil pouze s matkou, která problém s jeho chováním bagatelizovala a neřešila. Pro žaka si měla několikrát přijít do školy opilá a jednou i pomočená. Nedohlížela na užívání medikace žaka.

9.2.3 Kazuistika č. 2

Místo: ZŠ Praha 5

Pohlaví: muž

Věk: 9 let

Třída: 4.B

Žák, který přestoupil z jiné školy do 4. třídy této ZŠ. Ve třídě velmi problematický. Měl vysokou absenci, rád na sebe upozorňoval vulgárním vyjadřováním, výkřiky. Byl velmi vznětlivý, vyvolával potyčky, hádal se s učiteli. Scházel se s partou starších kamarádů. Na začátku školního roku byl velmi drobný a štíhlý, během roku velmi zmohutněl a výškou přerostl i učitele. Několikrát absolvoval pohovor s etopedem školy.

V květnu 2017 se stal incident v hodině, kdy žák odmítl pracovat na zadaném úkolu, byl hlučný již od počátku hodiny. Učitel ho měl napomenout a vyzvat k práci, což žaka rozčílilo a slovně se učiteli vzepřel. Učitel i nadále trval na tom, aby žák začal pracovat na zadaném úkolu, ten však popadl židli, na které seděl a hodil jí po učiteli. Došlo i k drobnému zranění jiného spolužáka. Po tomto incidentu byla přivolána RZS a Policie ČR. Žák byl odvezen na psychiatrii, kde mu byla podána medikace na zklidnění a poté byl propuštěn domů. Tato skutečnost byla nahlášena školou i Policií ČR na OSPOD, který situaci dále řešil.

Dítě bylo následně umístěno opatrovnickým soudem do ústavní péče.

Rodina: Rodina byla kompletní, rodiče byli spíše uzavření, působili depresivně, unaveně. Se školou byli v kontaktu, avšak jejich přístup byl spíše pasivní, odevzdaný. Rodičovské kompetence byly školou vyhodnoceny jako velmi nízké, ve škole vše odsouhlasili, avšak poté nespolupracovali. Byli podřízeni svým dětem. Žák měl ještě staršího bratra, 13 let (8. třída), který byl v polovině školního roku též umístěn do ústavní péče.

9.2.4 Kazuistika č. 3

Místo: ZŠ Praha 1

Pohlaví: žena

Věk: 13 let

Třída: 8.A

Žákyně 8. třídy s vysokou absencí ve škole se v roce 2016 svěřila ředitelce školy s tím, že jí její strýc sexuálně obtěžuje. Žákyně byla soudem svěřena do péče tohoto strýce od jejích sedmi let. Měla vypovědět, že poslední asi 3 roky si k ní převážně večer strýc lehá do postele, dotýká se jí na intimních místech. Několikrát byla svědkem toho, jak v její posteli strýc masturbuje. Ředitelka školy toto neprodleně nahlásila na Policii ČR, která okamžitě přijela žákyni do školy vyslechnout. Situace byla školou i Policií ČR nahlášena na OSPOD, který situaci dále řešil.

Žákyně byla po tomto sdělení umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Následně byl opatrovnickým soudem svěřena do péče své babičky. Strýc byl Policií ČR prošetřován za možné sexuální zneužívání nezletilého dítěte a narušení mravní výchovy nezletilého dítěte. Ředitelka školy byla předvolána jako svědek k trestnímu soudu.

Rodina: O žákyni biologičtí rodiče neprojevovali zájem. Od svých sedmi let byla v péči svého strýce. Následně byla svěřena do péče babičky.

9.2.5 Kazuistika č. 4

Místo: SŠ Praha 1

Pohlaví: muž, muži

Věk: 16 let, + 18 let

Třída: 1.B

V roce 2017 se student střední školy nechal vyprovokovat svými spolužáky a hlavou udělal díru do dveří od skříňky v šatně. Následně do skříňky ještě větší silou udeřil pěstí, což vedlo k tomu, že se zkřivila dvířka a skříňka se vyvrátila, kvůli čemuž došlo k poškození dalších asi šesti skříněk. Díky kamerovému systému, který je po celé škole bylo snadné zjistit, který ze studentů to byl. Škola toto řešila požadavkem o úhradu vzniklé škody a opravy po rodičích studenta.

Studenti této školy měli na sociální síti Facebook založenou uzavřenou skupinu, kde řešili záležitosti týkající se školy. Tento student, si zde postěžoval o svém trestu a nutné úhradě skříněk. Na to mu měli odpovědět už bývalí studenti školy, kteří i nadále zůstali členy v uzavřené skupině. Společně se zde začali bavit o tom, jak se škole za toto pomstít. Nejprve navrhovali nechat puštěné kohoutky na WC, aby se škola vytopila. Následně však začali polemizovat o tom, že školu podpálí. Na tuto skutečnost upozornil ředitele školy jiný student, který byl členem této skupiny, avšak do konverzace se nezapojoval.

Vzhledem ke skutečnosti, že zde studenti plán na podpálení školy rozebírali velmi podrobně i s takovými věcmi jako, kde je možné najít hlavní přívod plynu ve škole apod. ohlásil toto ředitel školy z obavy na Policii ČR. Policie ČR všechny členy skupiny podrobila zvlášť výslechu a vyšetřování. Věc byla nakonec Policií ČR odložena, nebyla hlášena na OSPOD. Student se přišel řediteli školy za své jednání omluvit.

Rodina: Studentovi rodiče byli rozvedení, žil s matkou. Komunikace s oběma rodiči se školou byla vždy v pořádku. Student byl velice slušný, neměl nikdy

žádné výchovné ani prospěchové problémy. Rodiče toto chování studenta nechápali, velmi se divili.

9.2.6 Kazuistika č. 5

Místo: ZŠ Praha 5

Pohlaví: žena, muž

Věk: 11 let, 15 let

Třída: 6.B a 9.A

V roce 2016 podávala ředitelka ZŠ na Praze 5 podnět na Policii ČR, jelikož se dozvěděla o skutečnosti, kdy měla být zveřejněna intimní fotografie jedné z žaček v uzavřené skupině školy na sociální síti Facebook. Tato žákyně z 6. třídy měla zaslat spolužákovi z 9. třídy svoji intimní fotografii. V tuto dobu spolu měli „chodit“, ovšem poté se pohádali a žákyně měla učitelce říci, že spolužák z 9. třídy kouří na záchodech cigarety. Tento spolužák se dozvěděl, kdo toto nahlásil a žákyni se pomstil tak, že její intimní fotografii zveřejnil na sociální síti Facebook v uzavřené skupině žáků školy.

Policie ČR poté prováděla výslechy s oběma žáky. Vzhledem ke skutečnosti, že žákovi z 9. třídy již bylo 15 let, byl tedy trestně odpovědný, bylo na situaci nahlíženo jinak. Paní ředitelka neví, jak Policie ČR situaci vyhodnotila, nicméně žákovi byla ve škole udělena zhoršená známka z chování za kouření na toaletách.

9.2.7 Kazuistika č. 6

Místo: SŠ Praha 1

Pohlaví: muž

Věk: 17 let

Třída: 1.A

Ředitelka SŠ na Praze 1 v roce 2018 volala do školy Policii ČR, jelikož si jeden ze studentů přinesl do školy zbraň. Jednalo se o studenta trpícího schizofrenií, Tourettovým syndromem a ADHD. Jeho chování bylo často velmi nestandardní, sebepoškozoval se. Navíc v daný den byly všechny pražské školy varovány před hrozbou bombového útoku.

Policie ČR toto prošetřila a bylo zjištěno, že se jedná pouze o maketu zbraně. Student si jí přinesl do školy z důvodu toho, že si jí chtěl ve školním ateliéru vyfotit a fotografii poté upravit a vložit jí do novinového článku (studoval obor Média). Po prošetření nahlášené skutečnosti nebyl nikdo obviněn.

Student i přes své nadání ze školy nakonec stejně odešel, jelikož studium nezvládal. Ze školy byl podmíněčně propuštěn.

9.2.8 Kazuistika č. 7

Místo: SŠ Praha 1

Pohlaví: muži

Věk: 16 let

Ředitel SŠ na Praze 1 sdělil, že v roce 2018 volal do školy Policii ČR, jelikož byla zjištěna majetková škoda – rozbité dvě nové kabinky na pánských toaletách, vyvráceny dveře, rozbité okno a díry ve zdi. K tomuto incidentu se řediteli nikdo nepřihlásil, ani nikdo nesdělil, že by o spáchání tohoto činu věděl.

Po prošetřování případu Policií ČR jeden ze studentů uvedl, že ví, kdo toto způsobil a nahlásil jména dvou starších spolužáků. Po dalším prošetřování bylo zjištěno, že jeden ze studentů měl velký vztek, jelikož se dozvěděl, že bude muset dělat reparát z německého jazyka. Svůj vztek ventiloval tak, že 4x udeřil pěstí do zdi na pánských toaletách, což vedlo ke vzniku děr ve zdi. Následně při odchodu větší silou kopl do dveří kabinky od toalet.

Druhý spolužák téhož dne ze vzteku kvůli špatným známkám na vysvědčení popadl odpadkový koš na toaletách a vši silou jím praštil do druhých dveří kabinky na pánských toaletách. Při tomto úderu zavrával a i s košem v ruce se opřel do okna, což vedlo k prasknutí výplně okna.

Během prošetřování případu ve škole se oba studenti k tomuto přiznali. Věc byla postoupena Policií ČR k přestupkovému řízení příslušného správního orgánu. Jednalo se o celkovou škodu ve výši 3.859 Kč. Studenti i jejich rodiče toalety uvedli do původního stavu. Rodiče jedné rodiny zakoupil dveře k toaletám, rodiče druhé rodiny vyměnili sklo v okně, studenti pánské záchody vymalovali. V rámci přestupkového řízení bylo studentům uděleno napomenutí.

9.2.9 Kazuistika č. 8

Místo: MŠ Praha 5

Pohlaví: žena

Věk: 5 let

V roce 2015 podávala ředitelka MŠ velmi závažný podnět na Policii ČR. Paní ředitelka sděluje, že již v minulosti byla kvůli rodině holčičky do MŠ volána Policie ČR, jelikož holčička žila pouze s matkou a ta si jí do MŠ přišla několikrát vyzvednout velmi opilá. Když matka v tomto stavu přišla do MŠ, učitelky jí vždy odmítly holčičku vydat a volaly babičce holčičky, aby si pro ni přišla a Policii ČR, aby matku odvezli na záchytnou stanici. Ovšem jednoho dne, když učitelky nechtěly holčičku matce vydat, matka začala být agresivní a jednu z učitelek napadla – chytila ji pod krkem a způsobila jí šrám na tváři. Druhá přítomná učitelka okamžitě volala Policii ČR, která matku odvezla. Holčička poté byla předána babičce, která si pro ni přišla. Incidenty byly Policií ČR nahlášeny na příslušný OSPOD.

Holčička byla následně z péče matky odebrána a svěřena do péče prarodičů – babičky a nevlastního dědečka. Po nějakém čase si však holčička začala ve škole

velmi divně hrát s hračkami. Měla hadrovou panenku, kterou si neustále strkala mezi nohy, dále také několikrát paní učitelce ukazovala, jak strká prsty panence po sukni. Učitelka si s holčičkou pohovořila a ta uvedla, že si takto hrají s dědečkem.

Paní ředitelka skutečnost nahlásila na Policii ČR, která okamžitě zahájila vyšetřování z možného sexuálního zneužívání nezletilého dítěte. Věc byla též předána příslušnému OSPOD. Ředitelka školy i učitelka holčičky byly předvolány jako svědkyně k trestnímu soudu. Holčička již poté do MŠ nepřišla.

Rodina: Matka samoživitelka, která měla holčičku v péči, těžká alkoholička. Po několika incidentech a prošetřování příslušného OSPOD, byla holčička svěřena do péče prarodičů – babičky (matka matky) a nevlastního dědečka. Ten jí však měl sexuálně zneužívat. Rodinné poměry velmi nevyhovující.

9.2.10 Kazuistika č. 9

Místo: ZŠ Praha 1

Pohlaví: muž

Věk: 13 let

Třída: 7.B

V roce 2017 došlo na ZŠ Praha 1 k incidentu, který zaznamenaly kamery na chodbě školy. Učitelka prováděla dozor o přestávce na chodbě, kdy měla žáka napomenout, aby po chodbě neběhal. Následně si všimla, že chlapec na ní ukazuje neslušná gesta, za což ho měla napomenout. Toto ho pravděpodobně rozčílilo a na učitelku zaútočil tak, že ji za ramena přitlačil ke zdi. Učitelka tento výpad nečekala, a v šoku začala křičet. Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o velmi problémového žáka, byla po spáchaném incidentu do ZŠ přivolána Policie ČR, chlapec byl odvezen na psychiatrii.

Žák měl přes 200 omluvených hodin a 50 neomluvených, již jednou propadl. Opakovaně s ním byly v rámci školy vedeny pohovory etopedem. Rodiče byly o všech skutečích ve škole informováni, do školy se dostavili, podepsali individuální plán vzdělávání kvůli zameškaným hodinám, přesto však poté žák do školy nedocházel.

V minulosti bylo u téhož žáka řešeno i to, že do školy přinesl drogy. Škola toto též hlásila na Policii ČR, která následně prováděla výslechy žáků ve škole.

Celá věc byla v řešení i daného OSPOD.

Rodina: Jednalo se o romskou rodinu. Rodiče se vždy na žádost školy dostavili, vše ve škole odsouhlasili, podepsali, avšak poté se nic nezměnilo. Dle tvrzení školy, měl mít žák ještě další 3 sourozence, z nichž jeden byl ve výkonu trestu v sedmnácti letech za ublížení na zdraví a krádeže a zbylí dva měli být na jiných základních školách, kde s nimi byly podobné problémy.

9.2.11 Kazuistika č. 10

Místo: ZŠ Praha 5

Pohlaví: muž

Věk: 11 let

Třída: 6.C

V roce 2018 se v ZŠ Praha 5 začaly žákům před Vánoci ztrácet peníze ve třídě. Vzhledem k tomu, že se situace opakovala v rozmezí asi dvou měsíců a nikdo nebyl nikdy při činu přistižen byla tato skutečnost nahlášena na Policii ČR, která prováděla výslechy žáku ve škole. Nebylo ovšem nic zjištěno. Jednoho dne se skupina žáků, jimž byly peníze ukradeny domluvila, že nechají ve třídě zapnutou kameru na mobilním telefonu.

Na této kameře byl zachycen jeden ze spolužáků, který procházel všem školní batohy v době nepřítomnosti dětí ve třídě a kradl jim peníze z peněženek. Po

zavolání do ředitelny a pohovoru s výchovnou poradkyní školy se žák přiznal a sdělil, že peníze nosil domů a tam je dával matce, která si peníze nechávala. Záležitost byla opakovaně nahlášena na Policii ČR.

Jednalo se o žáka v procesu inkluze s lehkou mentální retardací. Žák se poté ve škole spolužákům omluvil. Ti se mu v době Vánoc složili na sladkosti.

Rodina: Žák žil pouze s matkou, která se školou nikdy nespolupracovala. Jednalo se o rodinu s velkými finančními problémy.

9.2.12 Kazuistika č. 11

Místo: ZŠ Praha 1

Pohlaví: žena

Věk: 8 let

Třída: 2.A

V roce 2019 nahlášovala ředitelka školy na Policii ČR skutečnost, že žákyně z druhé třídy po dobu třech měsíců byla ve škole pouze 2x. Po nahlášení na Policii ČR se dívka již do školy nevrátila. Skutečnost byla též nahlášena na příslušný OSPOD.

Žákyně byla z důvodu nedostatečné péče ze strany matky svěřena do péče dětského domova.

Rodina: Žákyně žila pouze s matkou. Měla ještě další 3 sourozence, matka péči o děti nezvládala. Jedno z dětí bylo již umístěné na psychiatrii a jedno z nich v dětském domově.

10 DISKUZE

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je vyhledat a jako case study popsat závažné incidenty na školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR v městských částech Praha 1 a Praha 5 za posledních 5 let a takto vypracované case studies analyzovat, komparovat a vzniklé závěry odůvodnit, jak je již psáno v kapitole Cíl práce. Výskytem rizikového chování ve školách se zabývá i ČŠI, která zjištěná data uvádí ve svých výročních zprávách.

10.1 Mateřské školy

Z tabulky ČŠI (obrázek č. 2) vyplývá, že nejvyšší podíl rizikového chování v MŠ je spatřován v agresi, násilí a ublížení na zdraví, a to ve všech třech sledovaných obdobích. Druhým nejčastějším jevem v rizikovém chování v MŠ je verbální agrese vůči učitelům. Mezi nejméně početné jevy rizikového chování v MŠ patří dle ČŠI krádeže.

V této diplomové práci je vypsána pouze jedna kazuistika z prostředí MŠ, a to kazuistika č. 8. Jedná se o velmi závažný případ dívky pocházející z patologického prostředí rodiny. Matka byla těžká alkoholička, dívka z tohoto důvodu byla svěřena do péče prarodičů, kde však začalo docházet k sexuálnímu zneužívání dívky nevlastním dědečkem. Věc byla dlouhodobě a opakovaně řešena příslušným OSPOD a také Policií ČR.

Ředitelka školy v tomto případě neváhala a na základě oznamovací povinnosti vyplývající ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a zároveň i oznamovací povinnosti vyplývající školám a školským zařízením ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí skutečnost nahlásila na Policii ČR a příslušný OSPOD. (33)

„Pokud se kterýkoliv pracovník školy nebo školského zařízení hodnověrně dozví, že jiná osoba páchá trestný čin uvedený v § 367 nebo v minulosti spáchala trestný čin uvedený

v § 368 a bezodkladně tuto skutečnost neoznámí, je jeho počínání kvalifikováno jako trestný čin spojený s odnětím svobody až na tři roky.“ (29)

Věc byla řešena v trestně právní rovině, v rámci čehož byly ředitelka i učitelka MŠ předvolány k soudnímu jednání jako svědkyně.

Spolupráci semnou navázaly celkem 4 MŠ z celkového počtu 68 oslovených. V rámci této spolupráce bylo zjištěno, že se tyto MŠ nepotýkaly s incidenty, které by způsobovali jejich žáci a kvůli kterým by musela být věc řešena s Policií ČR, ale spíše rodiče těchto žáků, jako je vyobrazeno v kazuistice č. 8. Ředitelky MŠ sdělovaly, že nejčastějším incidentem v MŠ, který řeší za pomoci Policie ČR je agresivita rodiče po požití alkoholu či drog. Učitelky MŠ poté odmítají dítě takovému rodiči předat, což často vede k agresivnímu jednání rodiče.

Dalším častým incidentem, které MŠ mohou řešit s Policií ČR je ztráta dítěte. Jedna z ředitelk sdělila, že se jim v minulosti ztratil chlapeček. Z tohoto důvodu byla přivolána Policie ČR. Následně bylo zjištěno, že chlapeček se připojil k jiné skupině žáků z jiné MŠ, která sídlila hned vedle této MŠ.

Ve výroční zprávě ČŠI z výzkumu vyplynulo, že mezi dětmi v MŠ z rizikového chování přetrvává agrese, násilí a ublížení na zdraví. Ředitelé i pedagogové spatřují příčinu tohoto jevu v negativním vlivu medií i vlivu rizikového chování osob v nejbližším okolí dítěte, kdy dítě toto chování přebírá jako normu. Úkolem MŠ je omezovat a eliminovat negativní vliv prostředí, ze kterého děti přicházejí. (34)

10.2 Základní školy

Z tabulky ČŠI (obrázek č. 3) vyplývá, že nejvyšší podíl rizikového chování na ZŠ zaujímá záškoláctví, a to ve všech třech sledovaných obdobích. Druhým nejčetnějším jevem v rizikovém chování na ZŠ je šikana a jako třetí lze se srovnatelnými výsledky říci verbální agrese vůči učiteli a agrese, násilí, ublížení

na zdraví. Mezi nejméně početné jevy rizikového chování na ZŠ patří dle ČŠI užívání návykových látek a fyzická agrese vůči učiteli.

Ze získaných kazuistik popsaných v této diplomové práci vyplývá, že celkem 7 z nich charakterizuje případy rizikového chování na základních školách. Z nichž 1 kazuistika popisuje záškoláctví, 1 krádeže, 3 fyzické násilí vůči učiteli z toho 2 i verbální napadení učitele, 1 kyberšikanu a 1 jiný incident.

Spolupráci semnou navázaly celkem 3 ZŠ z celkového počtu 43 oslovených.

10.2.1 Fyzické násilí vůči učiteli, verbální napadení učitele

Tento incident popisuje kazuistika č. 1, dále č. 2 a č. 9. Všechny tři případy popisují incidenty chlapců, v jejichž rodině je patrná patologie. Ať už se jednalo o neúplnou rodinu či patologické chování rodičů, vždy jsou zde zřejmé snížené rodičovské kompetence. Rodina či incident byl též vždy v řešení OSPOD, který ve dvou případech ze tří navrhoval umístění žáka do ústavního zařízení z důvodu snahy o přerušování dalšího působení tohoto patologického prostředí na žáka, kdy oběma těmito návrhům bylo soudem vyhověno.

Zároveň lze z kazuistik vyčíst, že se jedná o žáky, kteří opakovaně měli výchovné problémy, které se škola či jiná instituce snažily již řešit. Nejednalo se tedy o jejich jednorázový, ojedinělý čin. Též ve všech třech případech je u žáků patrná vysoká absence, ať už omluvených, tak i neomluvených hodin.

I přesto, že se jedná o žáky různých věkových kategorií – 7 let, 9 let a 13 let, je vzorec jejich chování téměř totožný. Ve dvou ze třech případů předcházelo fyzickému napadení verbální útok na učitele, ve třetím se jednalo o neverbální vulgární gesta před fyzickým útokem. V totožných dvou případech byla žákem použita také „zbraň“ – židle, nůžky, ve třetím případě pouze vlastní síla žáka. Nutné je dodat, že jejich chování bylo doprovázeno i dalším rizikovým chováním, ať už záškoláctví, tak verbální a fyzická agrese vůči učiteli a spolužákům, násilí, ublížení na zdraví či držení návykových látek.

Policie ČR byla přivolána ke všem třem případům, avšak pouze ve dvou případech bylo nutné žáka zpacifikovat a převézt do psychiatrické nemocnice, aby došlo k jeho uklidnění. V jednom případě bylo nutné poskytnout zdravotní péči třídní učitelce žáka, která situaci psychicky neustála.

Lze tedy říci, s přihlédnutím ke zjištěným údajům a v poměru k počtu případů, že četnost výskytu fyzického násilí vůči učiteli v ZŠ ve sledovaných městských částech je nejpočetnějším jevem rizikového chování na ZŠ, ke kterému byla přivolána Policie ČR.

10.2.2 Jiné

Kazuistika č. 11 zachycuje případ záškoláctví. V tomto případě se však pravděpodobně nejedná o záškoláctví jako takové, tedy jak ho vymezuje definice uvedená v teoretické části této práce, avšak se zde pravděpodobně jedná o případ, kdy jsou zřejmé nedostatečné rodičovské kompetence matky. Z vyobrazené kazuistiky je zřejmé, že se jednalo o patologické rodinné prostředí, že kterého byla dívka na podnět OSPOD a vyhovění opatrovnického soudu vyjmuta.

Ve výroční zprávě ČŠI se uvádí, že jeden ze zásadních problémů vnímaných ze strany škol je tzv. skryté záškoláctví, tedy záškoláctví, kdy má žák vysoké množství bezdůvodných absencí, které jsou rodiči omluveny. Školy hledají způsob, jak tento jev omezit. Problémem je, že se školám nedaří navázat spolupráci s dětskými lékaři, u kterých by si případnou absenci žáka ve škole ze zdravotních důvodů mohli ověřit. (34)

„Podle § 22 odst. 2 písm. b) a odst. 3 písm. d) školského zákona u dětí a nezletilých žáků náleží povinnost dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem zákonným zástupcům. Školní řád nesmí stanovovat povinnosti nad rámec právních předpisů. Škola si samozřejmě v případě

podezření na záškoláctví může vyžádat „omluvenku“ od lékaře, nicméně žádný právní předpis nestanovuje povinnost lékaři takovou omluvenku vydat.“ (34, s. 425)

V kazuistice č. 10 je popsán případ žáka, který ve škole kradl spolužákům peníze. Z důvodu opakovaných krádeží, které se škole nepodařilo objasnit, byla tato skutečnost školou nahlášena na Policii ČR. Situaci se však podařilo objasnit až okradeným žákům, kteří na mobilní telefon zachytili spolužáka, který jim finance kradl. Jednalo se o žáka z patologického prostředí rodiny. Matka byla samoživitelka s nedostatkem finančních prostředků, se školou nikdy nespolupracovala. Žák trpěl lehkou mentální retardací a byl v procesu inkluze, je zde nutné zvážit na kolik si uvědomoval závažnost svého jednání.

Na stránkách MŠMT je možné dohledat rámcový koncept, který radí ředitelům a pedagogům, jak postupovat v případě zjištění krádeže v jejich škole, popř. třídě. Z tohoto konceptu vyplývá, že nejdůležitějším krokem je prevence a informování žáků o hanebnosti takového činu. V případě zjištění krádeže je nutné vždy tuto skutečnost ohlásit řediteli/ředitelce školy, který/á je povinna nastalou situaci důkladně prošetřit a zjistit veškeré souvislosti. V případě, že se jedná o menší krádeže viz kazuistika č. 10, snaží se ředitel/ka školy trvat na tom, aby byla věc poškozenému navrácena, aby se žák omluvil příp. nabídnul za své chování kompenzaci. Toto vždy s vyrozuměním zákonných zástupců. (35)

V případě, kdy se jedná o krádež většího rozsahu je nutné vyrozumět Policii ČR a záležitost řešit jako přestupek proti majetku či trestný čin majetkové povahy. Na OSPOD se toto nahláší v případech opakovaného jednání. (35)

Z výše uvedeného vyplývá, že škola otázku krádeží řeší převážně svépomocí.

Kazuistika č. 5 z prostředí ZŠ Praha 5 vyobrazuje případ kyberšikany. V rámci tohoto případu došlo ke zveřejnění intimní fotografie jedné z žaček školy v uzavřené skupině žáků školy na sociální síti, čehož se dopustil starší žák stejné školy. Po zjištění tohoto incidentu ředitelka školy okamžitě zkontaktovala Policii

ČR a tuto skutečnost nahlásila z důvodu spáchání trestného činu tímto žákem. Chování žáka navíc doprovázel incident kouření na toaletách ve škole, za což mu byla udělena zhoršená známka z chování.

Na stránkách MŠMT je možné též dohledat rámcový koncept, který radí ředitelům a pedagogům, jak postupovat v případě zjištění kyberšikany, která se týká školy. Aby mohl být čin posuzován jako kyberšikana musí mít určité náležitosti, tedy musí se jednat o znaky trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně, dále musí být prokázán úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti, jednání musí dosahovat intenzity uvedené v zákoně. Nevýhodou takového jednání je anonymita agresora – oběť ani nemusí o napadení vědět, čas – oběť může zaútočit kdykoli, místo – agresor může zaútočit odkudkoliv, profil agresora – není nutná fyzická, psychická či sociální zdatnost. Velkou překážkou je zde i zajištění rychlé ochrany oběti, jelikož je nutné nejdříve navázat spolupráci buď s pracovníky IT či provozovatelem internetových stránek, prostřednictvím kterých k útoku na oběť došlo. (36)

Všechny výše popsané znaky žák v kazuistice č. 5 vykazoval, navíc byl již starší patnácti let, proto byl tento incident řešen jako spáchání trestného činu.

Kazuistika č. 3 nenaplnuje charakteristiku rizikového chování žáků ve škole, nicméně mi přišlo důležité jí v rámci diplomové práce zpracovat, jelikož bych ráda poukázala na to, že ne všechny incidenty, které jsou školou na Policii ČR hlášeny musí splňovat podstatu rizikového chování žáků. V kazuistice č. 3 je vyobrazen případ dívky, která se ve škole svěřila ředitelce, že jí její strýc sexuálně obtěžuje. Jedná se opět o dítě z patologického rodinného prostředí, kdy o ní její biologičtí rodiče neprojevovali zájem.

Ředitelka školy i v tomto případě neváhala a na základě oznamovací povinnosti vyplývající ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a zároveň i oznamovací povinnosti vyplývající školám a školským zařízením ze zákona

o sociálně-právní ochraně dětí skutečnost nahlásila na Policii ČR a příslušný OSPOD, tak jako je popsáno výše u kazuistiky č. 8 týkající se incidentu v MŠ. (33)

Věc byla řešena v trestně právní rovině, v rámci čehož byla ředitelka školy předvolána k soudnímu jednání jako svědek a zároveň i opatrovnickým soudem, kdy došlo ke svěření dívky do péče její babičky.

10.3 Střední školy

Z tabulky ČŠI (obrázek č. 4) vyplývá, že nejvyšší podíl rizikového chování na SŠ je spatřován v záškoláctví, a to ve všech třech sledovaných obdobích. Druhým nejčastějším jevem v rizikovém chování na SŠ je kouření a jako třetí lze se srovnatelnými výsledky říci užívání návykových látek a poškozování majetku, vandalismus. Mezi nejméně početné jevy rizikového chování na SŠ patří dle ČŠI fyzická agrese vůči učitelům.

V praktické části této diplomové práce jsou popsány celkem 3 kazuistiky z prostředí SŠ. Jedná se o kazuistiku č. 4, 6 a 7. Dvě z těchto kazuistik popisují poškozování majetku školy, příp. vandalismus. Poslední z nich popisuje incident, v rámci kterého, byla do školy zavolána Policie ČR z důvodu shody špatných okolností.

V kazuistikách č. 4 a 7 jsou popsány incidenty studentů SŠ, kteří se dopustili poškozování majetku školy, vandalismu, příp. přípravy na toto poškozování. Tyto případy se shodují v tom, že se nejednalo o studenty z patologických rodinných prostředí. Naopak jednalo se o studenty s dobrým prospěchem, kteří v minulosti neměli žádné výchovné problémy, ale pouze si takto ventilovali svou frustraci (kazuistika č. 7) či se k činu nechali vyhecovat ostatními spolužáky (kazuistika č. 4)

Na stránkách MŠMT je opět možné dohledat rámcový koncept, který radí ředitelům a pedagogům, jak postupovat v případě zjištění vandalismu ve škole. V rámci tohoto konceptu je ředitelům/ředitelkám doporučeno podmínky

zacházení se školním majetkem zakotvit do školního řádu, a to včetně sankcí, které škola použije v případě, že se někdo dopustí úmyslného ničení majetku. Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost a je vymáháno po tom, kdo ji způsobil (popř. zákonném zástupci). V případě, kdy se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil není ochotný škodu nahradit, je nutné se obrátit na Policii ČR s podezřením na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy. V případě opakování činu je vhodné upozornit i příslušný OSPOD. (37)

V obou případech došlo k nápravě ze strany studentů a jejich rodin, případně i k omluvě. I přes skutečnost, že k incidentům byla přivolána Policie ČR, neřešily se tyto incidenty v trestně právní rovině. Pouze u kazuistiky č. 7 došlo k postoupení věci k přestupkovému řízení příslušného správního orgánu, kdy bylo studentům vysloveno napomenutí.

Z výše uvedeného vyplývá, že škola otázku vandalismu řeší převážně svépomocí.

V kazuistice č. 6 je popsán specifický incident, kvůli kterému byla ředitelkou SŠ přivolána do školy Policie ČR. Jednalo se o období v roce 2018, kdy bylo anonymním útočníkem na Policii ČR vyhrožováno, že byla do jedné z pražských škol umístěna bomba, zároveň se hovořilo i o možném útoku ve školách ve spojitosti s teroristickým incidentem studenta Vladislava Rosljakova ve škole na Krymu. Policie ČR obcházela všechny školy v Praze a upozorňovala ředitele/ředitelky škol na možné ohrožení a vybízela je k ostražitosti.

V tuto dobu si jeden ze studentů SŠ přinesl do školy maketu střelné zbraně. Tohoto si všiml jeden ze spolužáků a oznámil to třídní učitelce, která okamžitě informovala ředitelku školy. Bylo zjištěno, že se navíc jednalo o studenta trpícího schizofrenií, Tourettovým syndromem a ADHD. Jeho chování bylo často velmi nestandardní, sebepoškozoval se. Ředitelka SŠ z obavy o zdraví a životy studentů okamžitě přivolala Policii ČR.

Po prošetření situace bylo zjištěno, že se jedná pouze o maketu zbraně, kterou si chtěl student nafotit ve školním ateliéru.

Nutno podotknout, že do roku 2013 neexistoval katalog typových činností pro tuto situaci, i přesto, že útoky tzv. aktivních střelců bývají fatální, nečekané, tragické a mediálně velmi sledované. Cílem aktivního střelce bývá usmrtit co nejvíce osob v co nejkratším čase, většinou do doby, než je zastaven Policií ČR či sám nespáchá sebevraždu, nemá tedy připravený plán ústupu, nevzdává se Policii ČR. Prioritou je eliminace útočníka, aby nedošlo k ohrožování dalších lidí. Nezbytná je velmi dobrá spolupráce složek IZS, jelikož je nutný velmi rychlý a takticky správný zákrok. (38)

K tomuto tématu bylo vytvořeno návodné video Policii ČR „Utíkej, schovej se, bojuj!“, ve kterém Policie ČR radí, jak se chovat při útoku aktivního střelce. Toto video je možné shlédnout na stránkách youtube.com. (39)

Při porovnání popsaných kazuistik zjistíme, že nejčastějším důvodem přivolání Policie ČR do škol je agresivní jednání žáka nebo studenta vůči učiteli či spolužákům. Například případ šikany, ke kterému by musela být přivolána Policie ČR se na dotazovaných školách neobjevil v jediném případě. Školy mají v dnešní době již velmi dobře nastavené své interní postupy, jak se v danou situaci zachovat či jak jí řešit a mnoho takových incidentů podchytí včas a dokážou zamezit jejich rozšiřování, zhoršování.

Při konzultaci s řediteli a ředitelkami škol byl též zjišťován jejich názor, zdali se chování žáků zhoršuje, zlepšuje či je chování stálé. Téměř všichni ředitelé/lky se shodli na tom, že nepřibývají žáci, kteří by měli výchovné problémy či by vykazovali rizikové chování, ale spíše se projevuje větší míra surovosti, když už k nějakému takovému incidentu dojde. Zároveň si školy velmi pochvalují preventivní programy, kdy prevence je dnes již na velmi vysoké úrovni a v tomto ředitelé/lky spatřují hlavní cestu k úspěchu.

10.4 Porovnání s USA

Získané poznatky v kapitole 9 praktická část a také závěry z výroční zprávy ČŠI budou v rámci diplomové práce porovnány s publikací Indicators of School Crime and Safety: 2019, vydanou v červenci 2020 v Americe. Na výzkumu v ní se podíleli The Bureau of Justice Statistics a National Center for Education Statistics.

V publikaci je možné se dočíst, že v Americe v roce 2018 bylo celkem 836 100 studentů ve věku 12-18 let ve škole obětí kriminality. Od roku 1992 do roku 2018 klesla celková míra konkrétních trestných činů (krádeží a násilných trestných činů způsobené agresí, násilím) u studentů ve věku 12 až 18 let ve škole i mimo školu. Když tuto skutečnost porovnáme s tabulkami ČŠI (obr. č. 3 a 4) lze říci, že procentuální podíl krádeží na ZŠ a SŠ v české republice je víceméně konstantní. V ZŠ má charakter lehčího navýšení těchto činů oproti předchozím letům, na SŠ je zde viditelné mírné snížení těchto incidentů. V otázce agrese a násilí je v ZŠ znatelný v posledním zkoumaném roce 2018/2019 až téměř 10% nárůst, naopak na SŠ dochází ke snižování počtu těchto činů. (40)

Nejčastěji hlášeným problémovým chováním mezi veřejnými školami v Americe za poslední dvě desetiletí je šikana studentů. Ve školním roce 2017–18 přibližně 14 procent veřejných škol uvedlo, že k šikaně dochází u studentů alespoň jednou týdně. V letech 2017–18 asi 15 procent veřejných škol uvedlo, že ke kyberšikaně došlo u studentů nejméně jednou týdně, ať už ve škole, nebo mimo školu. Dle výroční zprávy ČŠI nejčastějším problémem na českých školách je záškoláctví. Nicméně ani výskyt šikany na školách v ČR není zanedbatelný. Na ZŠ se jedná u druhou formu nejčastěji se vyskytujícího rizikového chování. Na SŠ už tomu tak není, zde je větším rizikem kouření či užívání návykových látek. (40)

Zpráva se též zabývala i střelbami ve školách. I když tyto události představují malou podmnožinu násilných incidentů, ke kterým ve školách dochází, jsou velmi znepokojující pro ty, kteří se zabývají bezpečností studentů. Ve školním

roce 2018–19 bylo v Americe hlášeno 66 školních přestřelek s oběťmi na veřejných a soukromých základních a středních školách (29 školních přestřelek s úmrtím a 37 školních přestřelek pouze se zraněním). V letech 2000–01 až 2018–19 se počet školních přestřelek s oběťmi za rok pohyboval od 11 do 66. (40)

V České republice není evidován útok střelnou zbraní ve škole. Stal se prozatím jeden případ, kdy došlo k usmrcení studenta, a to přímo ve škole. Jednalo se o šestnáctiletého studenta obchodní akademie ve Žďáru nad Sázavou, který bránil svoji spolužačku při útoku nožem psychiatricky nemocné ženy. Jediný případ, kdy došlo v ČR k usmrcení pedagoga se stal v roce 2004, kdy na pedagoga zaútočil nožem sedmnáctiletý student učiliště ve Svitavách. (40)

Na základě incidentu ve žďárské škole byla MŠMT vydána opatření MŠMT k bezpečnosti na školách. Došlo k vydání metodického doporučení č. j.: MSMT-1981/2015-1, které se opírá o závěry ze zprávy ČŠI s názvem Bezpečnost ve školách a školských zařízeních č. j.: ČŠIG-4027/14-G2 z listopadu 2014. Tento metodický pokyn je možné vyhledat na stránkách MŠMT a jeho obsahem jsou prostorová a organizačně-technická opatření, personální opatření a vnitřní předpisy a dokumentace školy. Dále jsou zde řešeny mechanické zábrany ve školách, kamerové systémy, poplachové systémy(alarmy) a systémy kontroly vstupu. (41)

Americká zpráva se rovněž zabývala postupy v oblasti bezpečnosti a zabezpečení škol. Ve školním roce 2017–18 mělo asi 92 % veřejných škol plán postupů, které mají být provedeny v případě aktivního střelce. Celkem 46 % mělo plán postupů v případě pandemické nemoci. V letech 2005–06 až 2017–18 se procento veřejných škol, které uvádějí, že je ve škole přítomný jeden nebo více bezpečnostních pracovníků alespoň jednou týdně, zvýšilo z 42 na 61 %. (40)

Zpráva osvětluje bezpečnost a zabezpečení kampusů SŠ a ukazuje, že počet hlášených trestných činů na SŠ v Americe klesl. V letech 2001 až 2017 se počet hlášených trestných činů na kampusech SŠ snížil o 31 procent (ze 41 600 na 28 900 incidentů). Nejčastějšími typy těchto činů bylo ničení, poškození a vandalství

(437 incidentů) a zastrašování (385 incidentů). Z tabulky ČŠI (obrázek č. 4) vyplývá, že výskyt rizikového chování poškozování majetku a vandalismus na českých školách je též poměrně vysoký, nicméně ne v takové míře jako v Americe. (40)

Publikace Indicators of School Crime and Safety: 2019 je velice rozsáhlá a zabývá se téměř všemi formami rizikového a problémového chování žáků a studentů v Americe, kdy je porovnává, analyzuje a hodnotí. V případě zájmu o tuto publikaci a výzkumy v ní doporučuji jí vyhledat na tomto odkazu <https://nces.ed.gov/pubs2020/2020063.pdf>.

11 ZÁVĚR

Tato diplomová práce vznikla s cílem vyhledat a jako case study popsat závažné incidenty ve školách a školských zařízeních, které byly v řešení Policie ČR na území městských částí Praha 1 a Praha 5.

Teoretickou část práce lze rozdělit na dvě pasáže. V první pasáži je podrobně popsáno patologické chování, tedy co si pod tímto pojmem představit, jak se dle odborné literatury takové chování dá charakterizovat a dělit a také, jaké jsou příčiny a podmínky takového chování. Druhá pasáž se zabývá řešením patologického chování, kdo a jaké instituce se na tomto podílí, jaké jsou možnosti školy i rodičů, popř. i jaké sankce a tresty delikventovi hrozí.

V praktické části jsou zpracovány case studies, které jsou analyzovány, komparovány a odůvodněny. Z celkového počtu 171 škol a školských zařízení, která byla v rámci výzkumu oslovena, však spolupráci navázalo pouze 11 z nich. Lze předpokládat, jak je již sděleno i v diplomové práci, že mnoho ředitelů/ředitelky se do výzkumu nechtělo zapojit z důvodu zavádění přísných protiepidemických opatření kvůli onemocnění Covid-19. Ve školách se zaváděla online a distanční výuka, což bylo jak pro ně, tak i učitele velmi náročným obdobím.

Avšak i ze získaných kazuistik lze vyhodnotit, že nejčastějším důvodem přivolání Policie ČR do škol je agresivní jednání žáka nebo studenta vůči učiteli či spolužákům. Jak odborná literatura, tak i výsledky práce s individuálními kazuistikami vedou k odůvodněnému závěru, že prostředí disfunkčních rodin bez uspokojování emočních potřeb dětí jsou startujícím zdrojem patologického chování dětí a mladistvých. Dalším důležitým závěrem je, že ředitelé i ředitelky si velmi pochvalují preventivní programy, kdy prevence je dnes již na velmi vysoké úrovni a v tomto spatřují hlavní cestu k úspěchu.

V praktické části je též zpracováno porovnání patologického chování v České republice a USA, kde však dochází k mnohem závažnějším činům než u nás, přesto se tomu školství dokáže přizpůsobit, čelit tomu a tyto patologie i eliminovat.

Diplomová práce může posloužit jako jeden z článků v mapování incidentů ve školách a školských zařízeních v ČR Asociací bezpečná škola z. s., případnému návrhu ochrany a obrany vyučujících a škol celkově či jako podklad pro další zkoumání těchto jevů ve školách a školských zařízeních v dobách, kdy se celá společnost vrátí do normálu.

12 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ADHD	„Attention Deficit Hyperactivity Disorder“– hyperkinetická porucha, porucha pozornosti s hyperaktivitou
ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DÚ	Diagnostický ústav
IT	Informační technologie
IZS	Integrovaný záchranný systém
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OŘ PČR	Obvodní ředitelství Policie České republiky
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OV	Ochranná výchova
PIS	Preventivní informační skupiny
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RZS	Rychlá záchranná služba
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SŠ	Střední škola
SVP	Speciální vzdělávací potřeby
SVP	Středisko výchovné péče
ŠPP	Školní poradenské pracoviště

ŠPZ	Školské poradenské zařízení
ÚV	Ústavní výchova
VÚ	Výchovný ústav
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZŠ	Základní škola

13 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Ministerstvo vnitra, Prevence kriminality: Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy: [online]. 2008, Dostupné na WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-amladistve-delikventy-rozbor-situace-v-oblasti-pace-o-delikventi-mladez.aspx>
2. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
3. BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociální patologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. ISBN 80-7013-259-0.
4. BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
5. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.
6. VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.
7. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-x.
8. JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
9. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
10. GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
11. BAÁN, Pál, HAVRDOVÁ, Egle, ed. *Nejlepší praxe školních programů prevence kriminality: studijní materiál pro projekt "Vzdělávání v oblasti přenosu nejlepší praxe prevence kriminality a sociálního začlenění mládeže"*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2009. ISBN 978-80-254-6488-5.

12. VEČERKA, K., ZOUBKOVÁ, I.: *Kriminalita mládeže a proti mládeži*. In Novotný, O., Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-376-8.
13. PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0
14. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
15. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
16. ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.
17. HEWSTONE, Miles a Wolfgang STROEBE, ed. *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-092-5.
18. ŘÍČAN, Pavel a Marie VÁGNEROVÁ. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0131-4.
19. HÖSCHL, Cyril, Jan LIBIGER a Jaromír ŠVESTKA, ed. *Psychiatrie*. Praha: Tigris, 2002. ISBN 80-900130-1-5.
20. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 9788074350801.
21. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
22. VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.
23. Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Č.j.: MSMT- 32548/2017-1, k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.
24. KENDÍKOVÁ, Jitka a Miroslav VOSMIK. *Jak zvládnout problémy dětí se školou?: děti se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole - praktická příručka pro rodiče, učitele a další odborné pracovníky*. 2. vydání. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-36-7.
25. BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.
26. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
27. FREIBERGOVÁ, Z. *Systém poradenských služeb v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti v České republice* [online]. Národní vzdělávací fond, 2006 [cit.

- 20.3.2021]. Dostupné z Národní vzdělávací fond: http://old.nvf.cz/spps/dokumenty/freibergova_poradensky_system_cr.pdf
28. Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Č.j. 25 884/2003-24, o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.
29. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
30. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.
31. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
32. CASEY, Sharon. *Understanding Young Offenders: Developmental Criminology*. [online]. The Open Criminology Journal, 2011 [cit. 10.4.2021]. Dostupné z: <http://doi.org/10.2174/1874917801104010013>
33. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník
34. *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2019/2020*. Praha: Česká školní inspekce, 2020. ISBN 978-80-88087-43-4.
35. Dokumenty ke stažení. *Msmť.cz* [online]. Poslední změna 1.10.2013. [Cit. 24.4.2021]. Dostupné z: <https://www.msmť.cz/file/19634?highlightWords=kr%C3%A1de%C5%Bee>
36. Dokumenty ke stažení. *Msmť.cz* [online]. Poslední změna 1.10.2013. [Cit. 24.4.2021]. Dostupné z: <https://www.msmť.cz/file/19629?highlightWords=kyber%C5%Alikana>
37. Dokumenty ke stažení. *Msmť.cz* [online]. Poslední změna 22.9.2013. [Cit. 24.4.2021]. Dostupné z: <https://www.msmť.cz/file/19632?highlightWords=Vandalismus>
38. STŘELEČKOVÁ, Klára, 2016. Přípravenost složek IZS na řešení problematiky aktivního střelce. Kladno. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze. Fakulta biomedicínského inženýrství. Vedoucí práce Dana HLAVÁČKOVÁ.
39. Policie radí, jak se chovat při útoku aktivního střelce - Utíkej, schovej se, bojuj!. In: Youtube [online]. 7.6.2017 [Cit. 24.4.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=seKy2nXDx7s&ab_channel=T%C3%BDden%C3%ADkPolicie. Kanál uživatele Týdeník Policie.

40. WANG, K., Y. Chen, J. Zhang a B. A. Oudekerk, (2020). *Indicators of School Crime and Safety: 2019* (NCES 2020-063/NCJ 254485). National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice. Washington, DC.
41. Dokumenty ke stažení. *Msmť.cz* [online]. Poslední změna 20.2.2015. [Cit. 24.4.2021]. Dostupné z: <https://www.msmť.cz/vzdelavani/socialni-programy/minimalni-standard-bezpecnosti-a-vyhlaseni-neinvesticniho>

14 SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Struktura systému poradenských služeb v České republice (27)	
.....	39
Obrázek 2 – Výskyt rizikového chování v MŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34).....	53
Obrázek 3 – Výskyt rizikového chování v ZŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34).....	53
Obrázek 4 – Výskyt rizikového chování v SŠ – podíl škol (v %) za uzavřené školní roky (34).....	54

15 SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

Tabulka 1 – Školy a školská zařízení Městská část Praha 1.....	55
Tabulka 2 – Školy a školská zařízení Městská část Praha 5.....	55